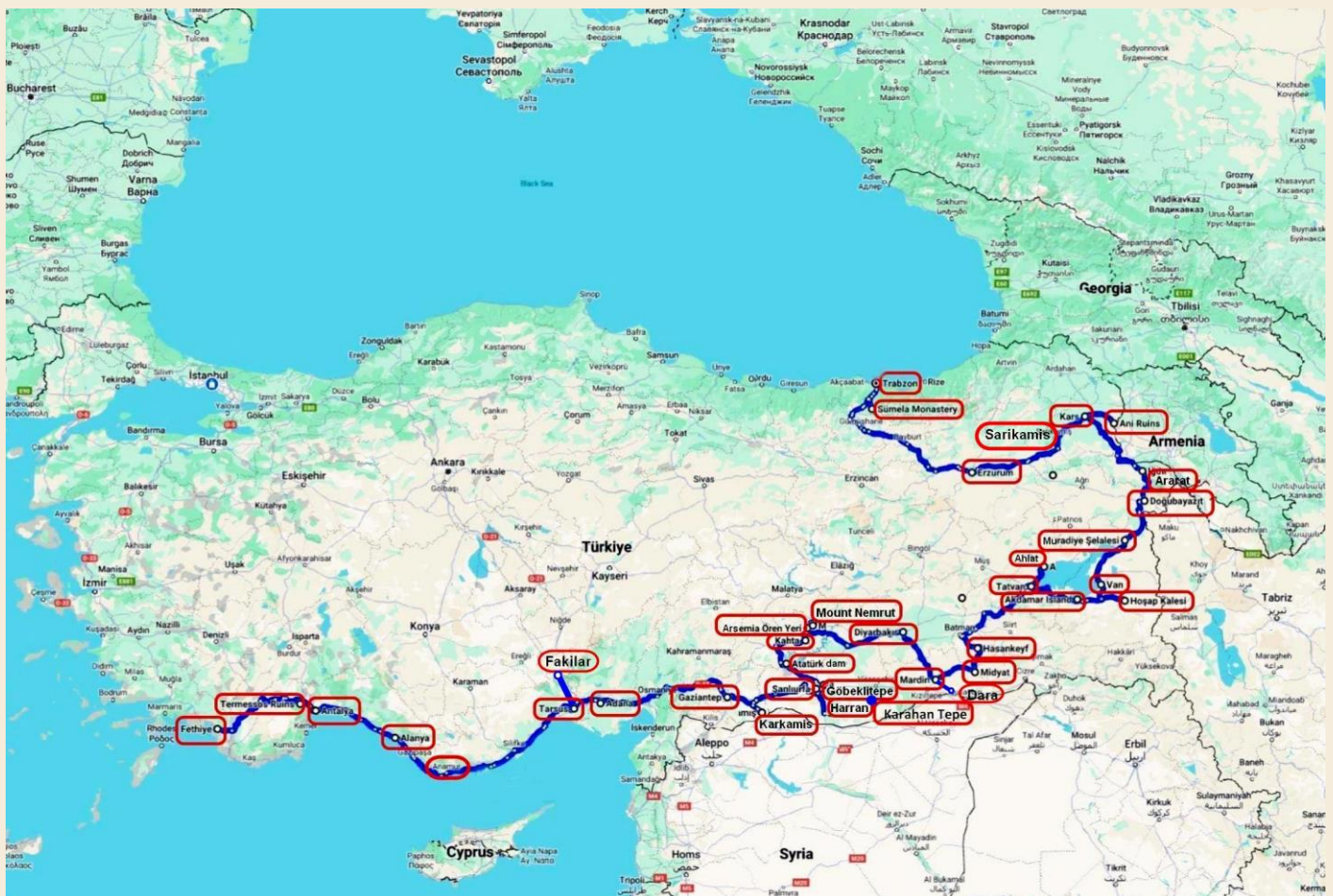

UTAZÁS TÖRÖKORSZÁG DÉLI ÉS KELETI RÉGIÓIBAN

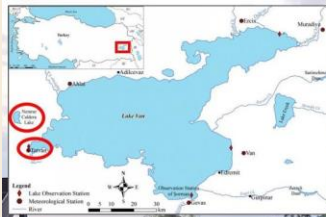
ötödik rész: Tatvantól az Ararátig

(összeállította: Szabó Tibor www.culturetravel.hu)

2024 nyarán hosszabb utazásra vállalkoztunk Törökország távolabbi vidékeire. Elidőztünk a Torosz-hegység vidékén, a Kilikiai-alföld városaiban, őskori és ókeresztény emlékeket kerestünk fel az Arab-síkságon, többször felmentünk a Nemrut-hegyre, fürödtünk a Van-tóban, elautóztunk az Ararát alatt, meglátogattuk Ani romvárosát, tucatnyi alagúton áthajtva jutottunk el Trabzonba, végül megcsodálhattuk a Sümela monostor bizánci falfestményeit. Mindenhol kedves és segítőkész emberekkel találkoztunk, legyenek akár törökök, szírek, kurdok, örmények, vagy arabok. Szerencsére a nagyobb bajok végig elkerültek minket utunk során, bár délen meg kellett birkóznunk a 42-44°-os nyári hőséggel.

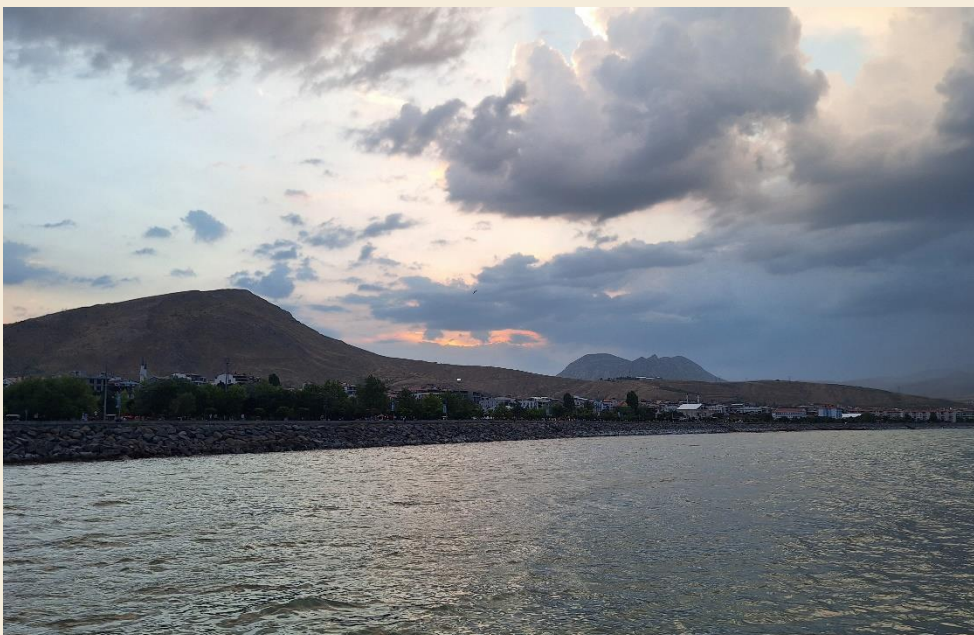
Íme utazásunk útvonala. Isztambuli átszállással értünk Antalyába, ahol a reptéren rögtön átvettük berautónkat, amely hűségesen és hibátlanul szolgált minket 5000 kilométeren át. Hozzáteszem, Törökország útjai kiváló minőségűek, még a távoli, keleti országrészben is.

← Ahogy elhagytuk a Tur Abdin fennsíkot és megérkeztünk a Van-tó nyugati végéhez, az időjárás is jelentősen megváltozott. Az Arab-síkság forrósága után a tó környékén 25-28 fokok volt a hőmérséklet, időnként záporokkal fűszerezve. **Tatvan** városában szálltunk meg, egy meglepően kellemes, tó közeli szállodában. Maga a város nem különösebben szép,

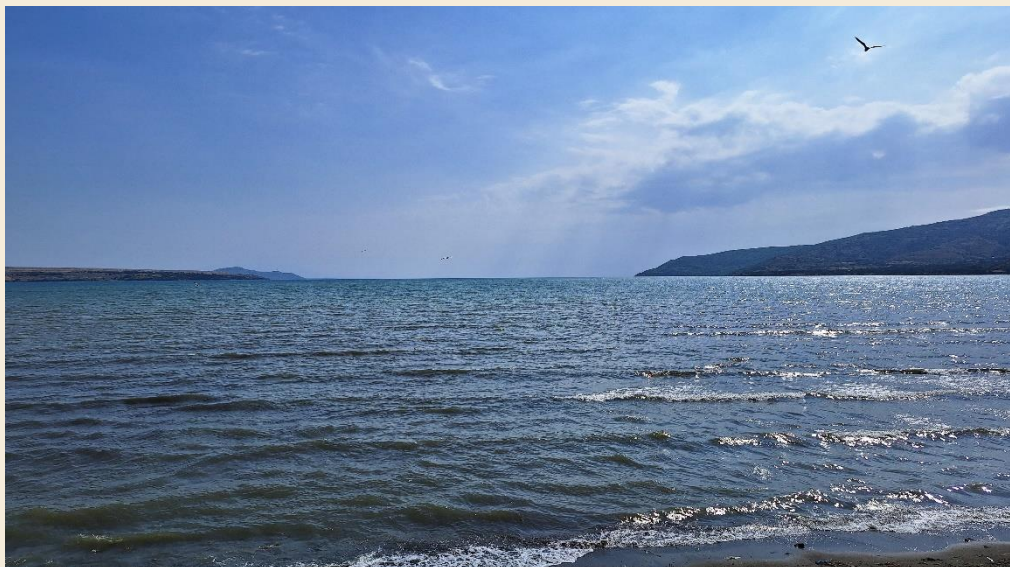
nincs is benne jelentős látnivaló. A múlt század eleji falucska lakossága az 1950-es évek után növekedett kb. 80000 főre, leginkább a közlekedési kapcsolatok fejlesztése nyomán. Ma főként kurdok lakják.

→ Vacsora után átsétáltunk a tóparton kialakított közparkon és körülnéztünk a város egyik mólójáról. Délnyugat felé tekintve Tatvan modern épületei tűnnek fel, a háttérben pedig a tó körüli hegyvidék látványa fokozta a drámai hatást.

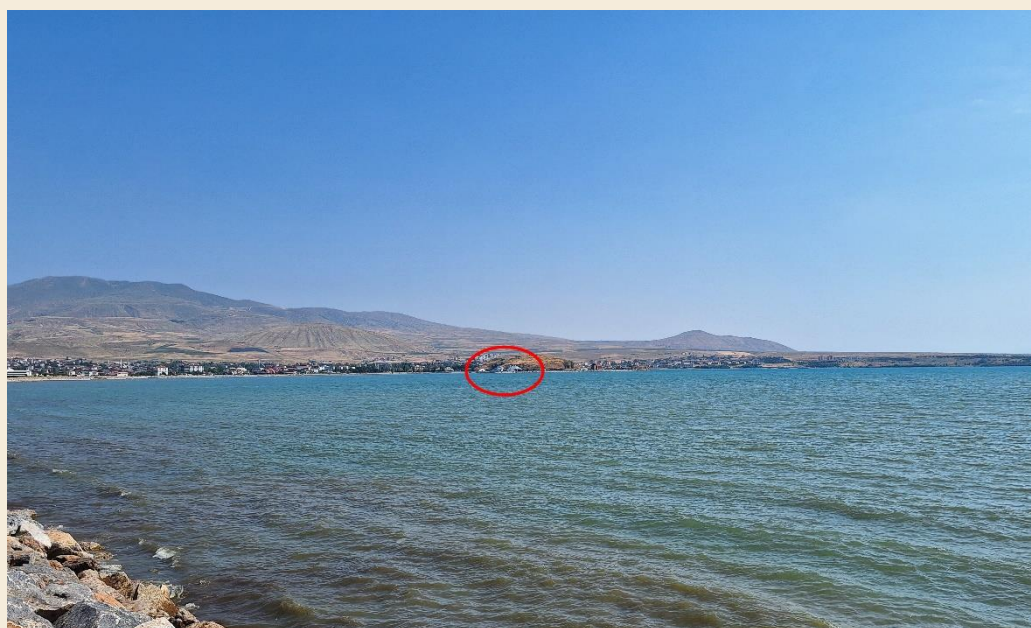
← A mólótól északnyugatra tovább húzódik a semmi különös város, de a háttérben magasodik a Nemrut kaldera, a hajdanában aktív vulkáni tevékenység látványos maradványa, egy felrobbant tűzhányó krátere. Az innen kiömlő lávafolyam zárta el a hegyek közötti mélyedés lefolyási útjait, így jött létre maga a majdnem 3800 km² területű sós vizű tó, melynek legnagyobb mélysége 457 m.

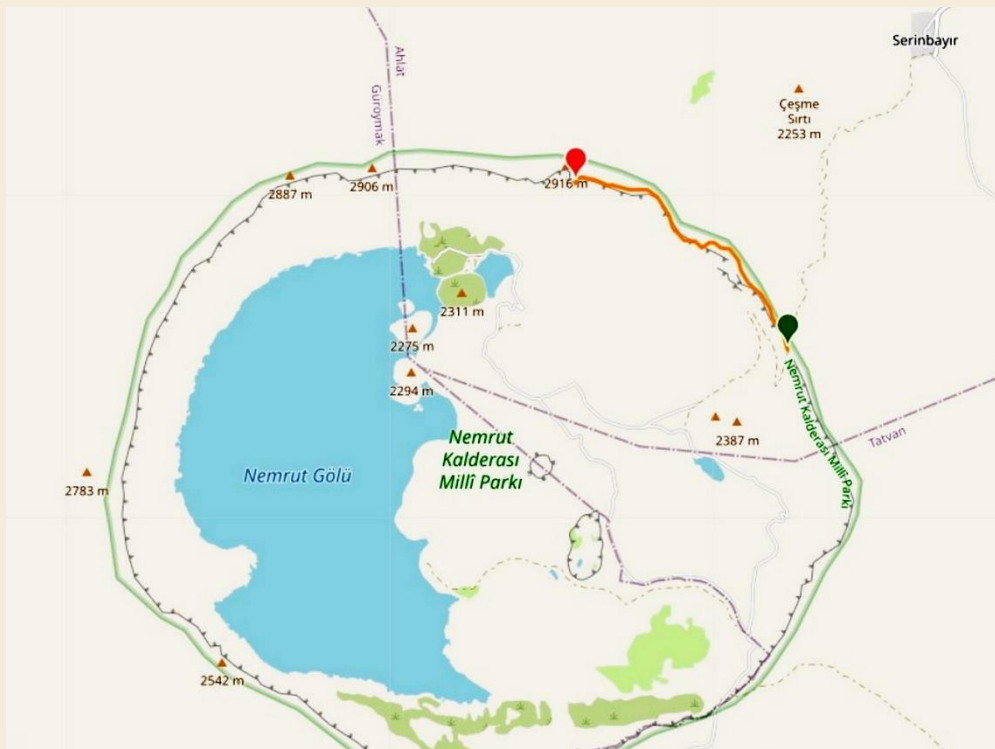
→ Kilátás a Tatvan öböl felől kelet felé. Állítólag valamilyen heringfajta él a tóban, ami jól túri a sós vizet.

← Másnap reggel indulás előtt ismét kimentünk a tóhoz. Ekkor már barátságosabb idő volt és jobban meg tudtuk nézni a part mentén kiépített közparkot, játszótereket, éttermeket. Tulajdonképpen ez Tatvan legszebb része.

→ A Van tavon keresztül egy fontos kompjárat működik Tatvan és Van városa között. Az Irán és Törökország közötti kereskedelmi forgalom fellendítésére készült el az 1970-es évekre az a vasútvonal, amely a Teherán és Ankara közötti áruforgalmat volt hivatott kiszolgálni. A tó körül azonban nem épült meg a vasút, így aztán az Iránból érkező szerelvényeket Vanban kompra tolják, áthajózzák a 100 km-re levő Tatvan Pier kikötőbe a vasútállomásig, ahonnan ismét sínen gördülhet tovább. A képen bekarikázott helyen van a tatvani kompkiötő.

← A 2247 m magas Nemrut vulkán kráteréhez kb. 15 km-es látványos szerpentinúton lehet felautózni Tatvanból. A 10 km átmérőjű kaldera, benne a változó vízszintű, csodálatosan tiszta tó a Nemrut Kaldera Nemzeti Park területén látogatható.

→ A kalderában egy nagyobb és több kisebb tavat lehet megnézni. A félhold alakú nagy tó, a **Nemrut-tó** (törökül: **Nemrut Gölü**; kurdul: **Gola Nemrûdê**) átlagos mélysége 100 m, a kisebb tavak sekélyek és időnként kiszáradnak. Amikor felértünk a vulkán peremére, ez a nagyszerű látvány tárult elénk.

← Ez a Nemrut-tó északi sarkánál levő nevenincs tavacska, aminek a partjánál többen sátoroztak amikor arra jártunk.

→ A Nemrut-tó északi csücskénél

← A kevés látogatót ez a jól felszerelt büfé várja a tó mellett

Csak pózolunk, a teknős meg fotózik. Nem tudom merre járt szegény, de irtózatosan bűdös volt

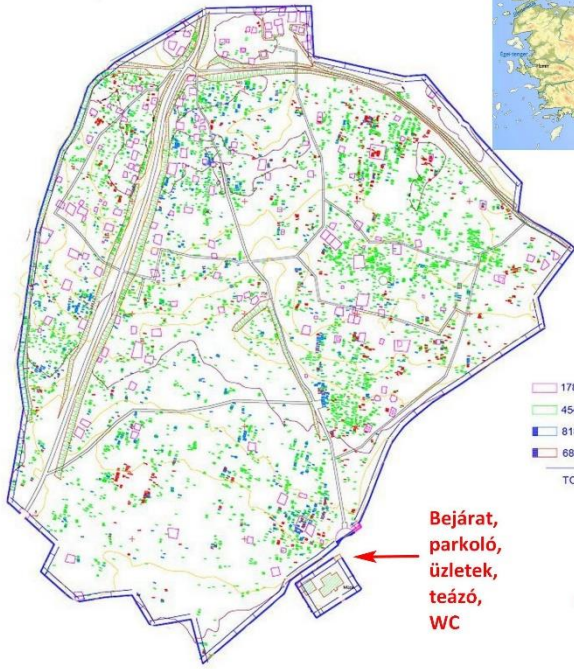

Nekünk nem volt drónunk, ezért teszek ide két idegen fotót, amelyek jól érzékeltetik a Nemrut kaldera csodáját

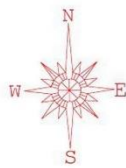

AHLAT SELÇUKLU MEYDAN MEZARLIĞI
VAZİYET PLANI

Ahlat, a Meydanlik
szeldzsuk temető
térképe

	178 TANE AKIT MEZAR
	4541 TANE MEZAR
	818 TANE ŞAHİDELİ MEZAR
	680 TANE ŞAHİDELİ KIRIK MEZAR
TOPLAM 6217 TANE MEZAR	

← A Van-tó északnyugati részéhez közeli **Ahlat város** (27 000 lakos) legfőbb nevezetessége az ún. **szeldzsuk temető**, ahol több mint 6200 régi muszlim síremlék található. A Meydanlik temető Törökország legnagyobb, oszmán kor előtti muszlim sírkertje. Van itt egy kis múzeum, a bejárati ajándékboltosok pedig teát is felszolgálnak. A belépés ingyenes.

→ A hatalmas sírkertet rendszeresen gondozzák, amikor ott voltunk, akkor is dolgoztak a kertészek. Az egyes sírcsoportok között a képen is látható pallókkal borított sétautakat építettek, amiről több helyen le lehet térni. Közös fotónkat két német srác készítette, akik meglepődtek, hogy európaiakkal találkoztak errefelé.

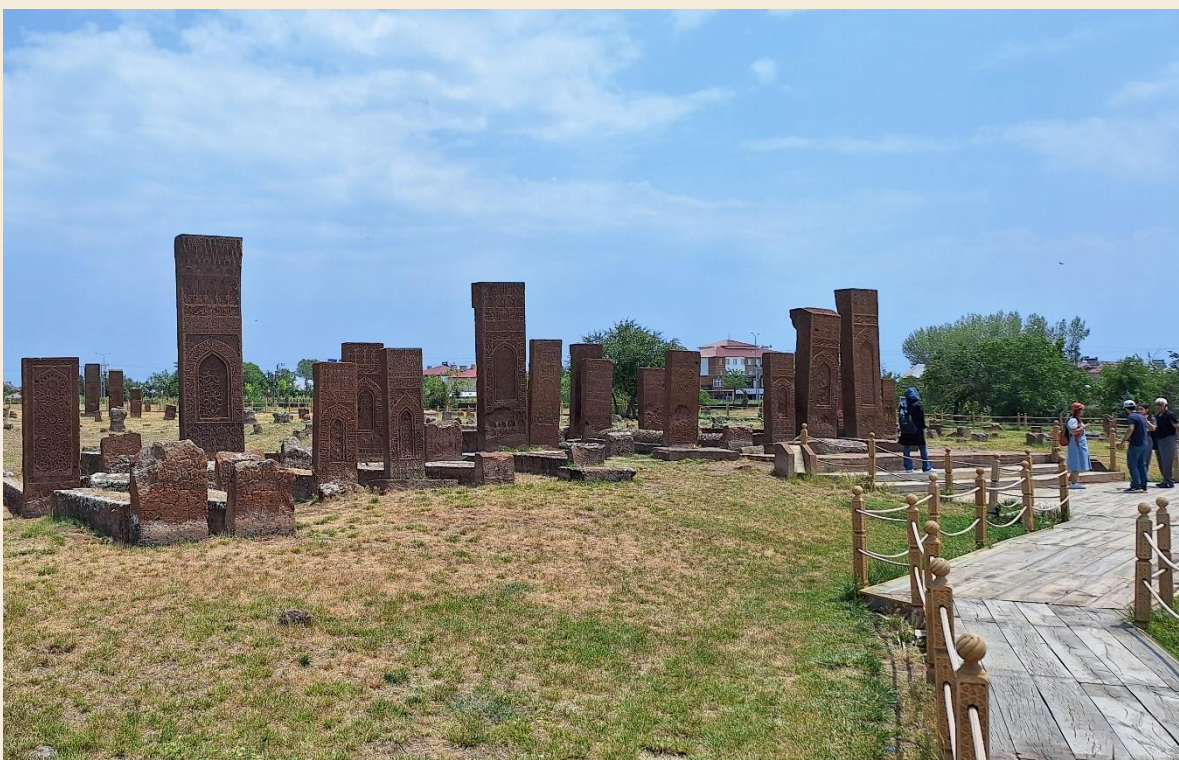
← Ahlat valamikor lényegesen fontosabb szerepet töltött be Anatólia keleti kapujában, mint ma. A közeli Manzikert mellett győzték le Alp Arslán szeldzsuk török hadai IV. Romanosz bizánci császár hadait 1071-ben, amivel megnyitották a török törzsek útját Anatólia felé. Ahlat a 12. században vált a szeldzsuk Shah-Armens törzsének fővárosává. A temető síremlékei a 12. századtól a 16.

századig terjedő időszak muszlim temetkezéseinek emlékeit tartalmazza 210 ezer m2 területen.

← A síremlékeket a kőfaragók szignózták. A kutatóknak ezidáig 32 kőfaragó mestert sikerült név szerint azonosítani. A századok alatt változtak a sírkövek díszítésére használt motívumok. A Közép-ázsiai kapcsolatot mutatják a kétféjű sárkány motívumok, de a Korán idézetek felvétele mellett szívesen alkalmazták a pálmalevél, az olajlámpa mellett a geometrikus és a növényi motívumokat is.

→ A sírkövek felirataiból sok esetben kiderül az elhunyt foglalkozása, sőt bizonyos foglalkozások, hivatalok betöltőinek, vagy egyházi személyeknek a síremlékeit egymáshoz közel helyezték el. Ez a híres sírkőcsoport a kádik, a muszlim bírók temetkezési helye. Idáig 21 bírósági és családjai síremlékeit azonosították. A kádi síremlékek a 13-16. század közötti időszakban készültek.

A bírósági sírjai vonzzák a legtöbb látogatót

→ Ahlatban valójában hat temető van különböző helyeken, amelyek közül ez, a Meydanlik temető a legfontosabb. A 2011-ben rendbehozott sírkert emlékművein jól követhetőek négy évszázad eseményei, háborúk, járványok, inváziók, történelmi korszakok. Az utóbbi évtizedekben tanulmányok sora foglalkozott az egyedülálló, kőbe faragott dokumentumgyűjtemény elemzésével, értelmezésével.

← A Meydanlik temető síremlékeit három fő csoportba sorolják. Az első a Çatma Lâhideler, a második a Şahideli Mezarlar, a harmadik Şahidesiz Sandukalar típus, ezek részleteit inkább most kihagyom. Ha valakit érdekel, itt olvasható a kérdés fő kutatójának, Prof. Dr. Beyhan Karamağralınak az írása: <https://tarihkitap.com/2024/06/24/ahlat-mezar-taslari/>

A sírfeliratokban leírják az elhunyt származását, ragadványnevét és halála dátumát. A halottat dicsérő, jótulajdonságait ismertető írások a 13. század második felében jöttek szokásba. Később megjelennek az elhunyt élettörténet, foglalkozását és jeles tetteit bemutató szövegek is. A hosszú temetői séta után megpihentünk egy furcsa módon hűsítő forró teára, majd elindultunk a Van-tó déli partjához közeli Akdamar-sziget felé.

← Az ókori Urartu királyság (ezzel később még foglalkozom) utódjának tekinti magát az örmény nép, amelynek története során több időszakban volt önálló államalakulata, királysága. A 9. században a Van-tó környékén alakult meg az örmény Vaspurakan királyság, amely 1016-ig állt fenn. Ennek a királyságnak fontos uralkodója, I. Gagik (908-944) idejében épült

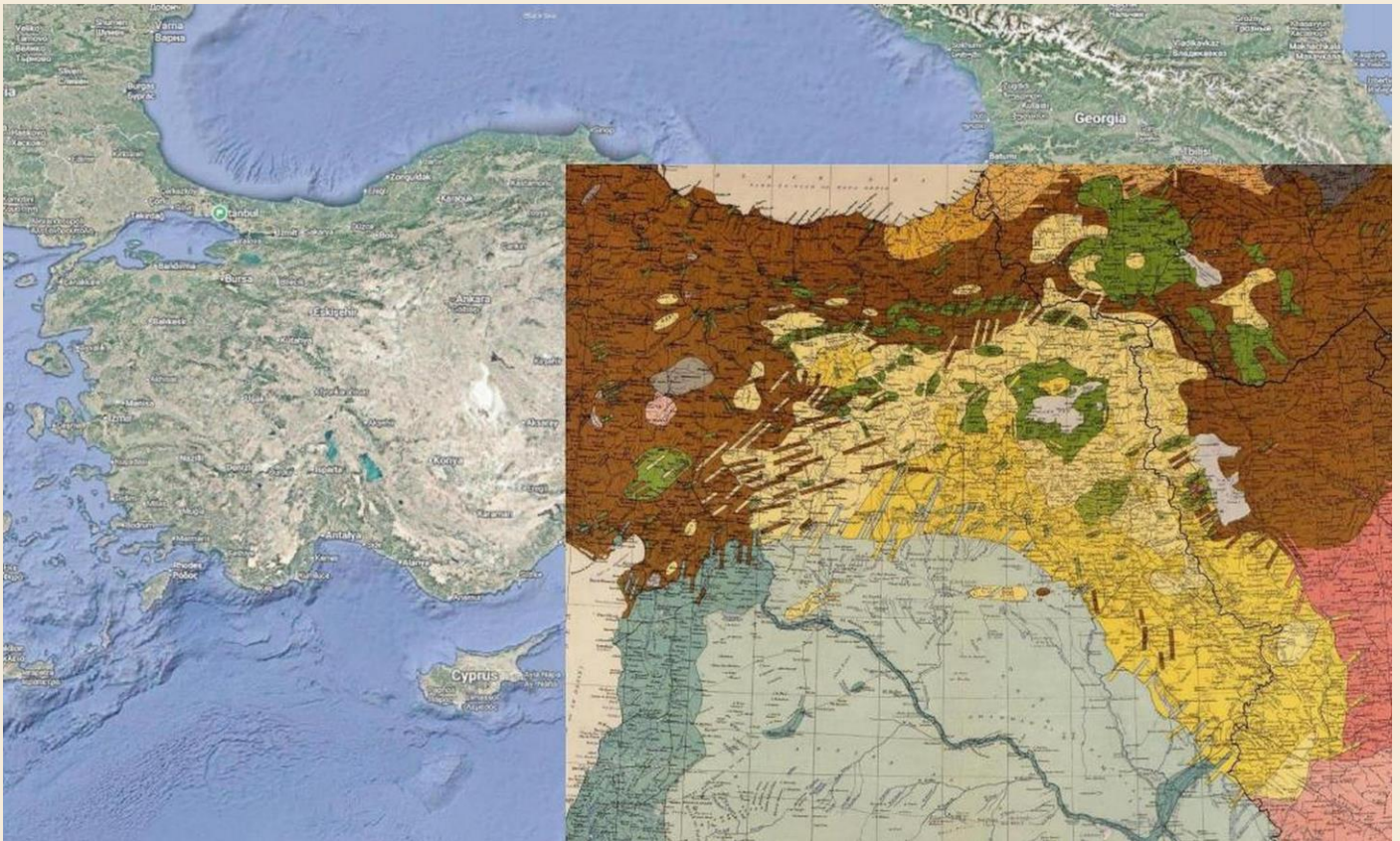
meg a tó sok közül az egyik szigetén a király egyik palotája, a Szent Kereszt templom és a monostor. A Van-tó déli partján ezek a hajók várják a turistákat, hogy átvigyék őket a háttérben feltűnő **Akdamar szigetére**.

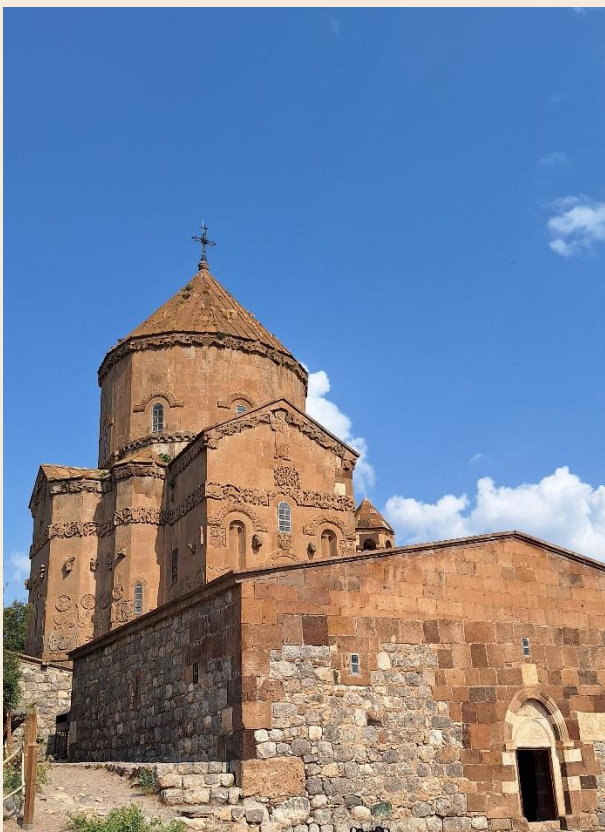
← Már közeledik az Akdamar-szigethez a hajónk. A sziget keleti része fölé magasodik a 2005-2006-ban helyreállított Szent Kereszt templom, előtte az 1915-ben lerombolt monostor falmaradványai látszanak. Jobbra a szigetcsúcson a török fennhatóságot jelző lobogó.

→ Az Akdamar-sziget mólójáról visszaneztünk a tó fölé magasodó hegyvonulatra. A hajójegyet a tóparton lehetett megvenni, de a borsos árú beléptől már a szigeti pénztárban kellett kifizetni.

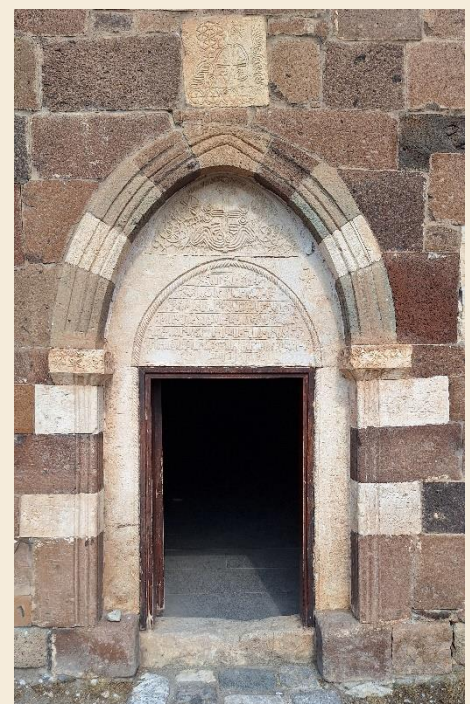

↑ A mai Törökország térképének keleti része fölé másoltam a brit Maunsell 1910-es etnográfiai térképlapja részletét. A zöld árnyalataival a törökországi keresztény népcsoportokat, főként az örményeket jelölték. Látható, hogy a Van-tó környékén jelentős számú örmény lakosság élt 1910 előtt. Az első világháború idején az Orosz Birodalom a Kaukázuson keresztül támadást intézett az Oszmán Birodalom keleti részei ellen, ami az ottani örmény lakosság szimpátiájával találkozott. Ez felerősítette a korábbi örményellenes török hangulatot, ami elvezetett az 1915-ös örmény népirtás tragikus eseményeihez. Akdamar szigetét is megtámadták a muszlim fegyveresek, az ottani 15 szerzetest megölték, a monostort lerombolták, az ezeréves templomot pedig kifosztották.

← A Szent Kereszt templom 1915 után sokáig elhagyatva állt, kitéve további vandál pusztításnak, sőt 1951-ben elhatározták a lebontását, amit meg is kezdtek. Yasar Kemal kurd író közbenjárására hagyták abba a bontási munkákat, de a helyreállítási munkák csak 2005-ben kezdődtek meg.

→ A templom nyugati bejárata, fölötté örmény felirattal. Az Akdamar (Aght'amar) szigetén működő Örmény Apostoli Egyház katholicosának (így nevezték a mindenkori egyházfőt) itt volt a székhelye 1116 és 1895 között.

A 20 m magas kupola alatt állunk, a Szent Kereszt templom szentélye előtt. Az Örmény Apostoli Egyház az egyik legrégebbi keresztény egyház. Az örmények hite szerint a személyesen Jézus által az örményekhez küldött Bertalan és Tádé apostolok alapították. Ami viszont biztos, Világosító Szent Gergely, a palesztinai Cesareából érkezett püspök apostoli munkája nyomán 301-ben alakult meg az Örmény Apostoli Ortodox Egyház. Még egyszer a templom szentélye. Az Örmény Apostoli Egyház autokefál (püspökei nincsenek alárendelve egyházi hierarchiának) és miafizita (Jézusnak

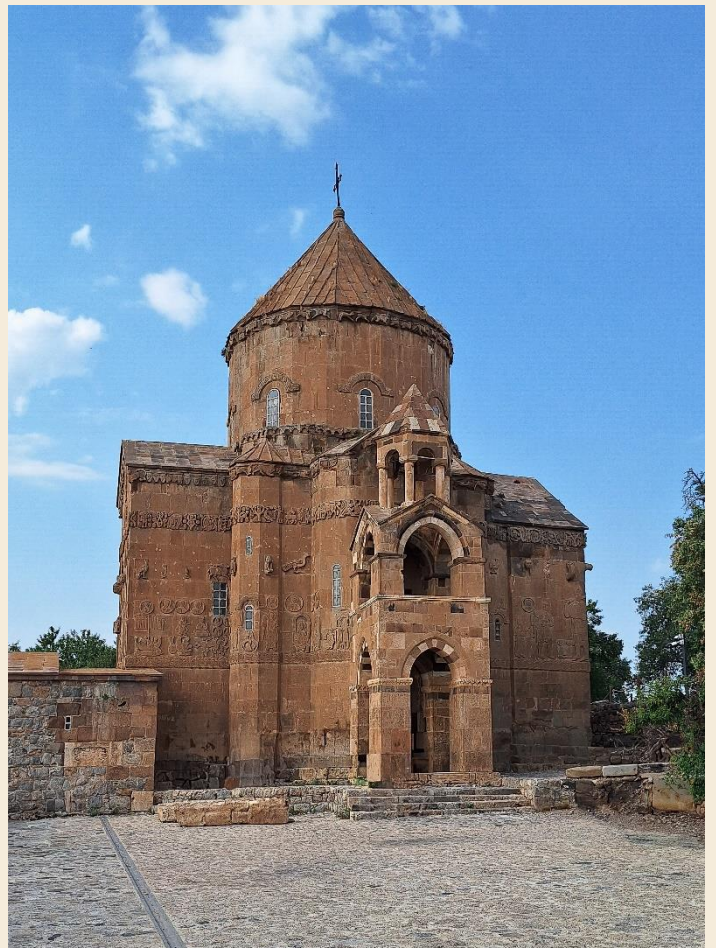

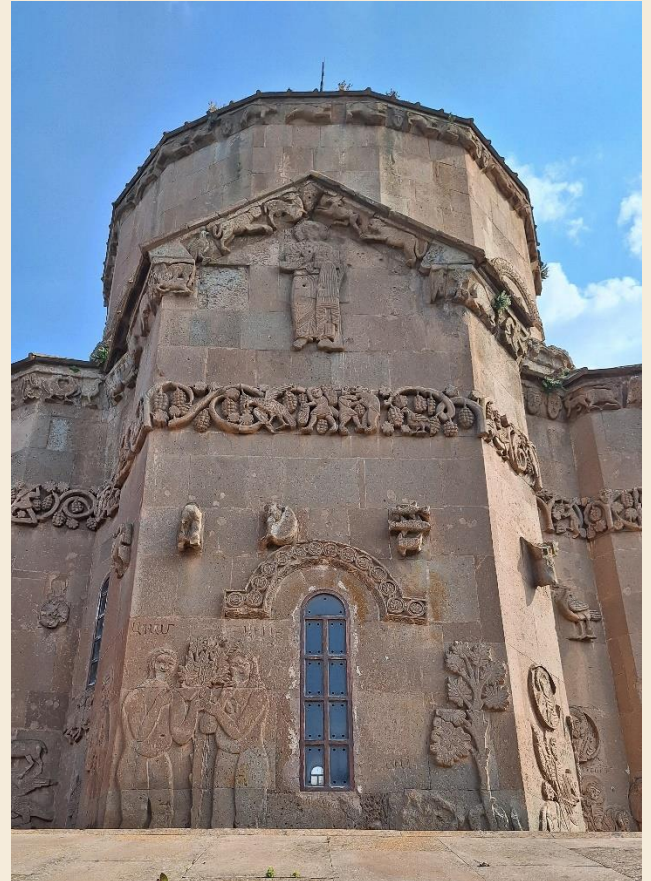
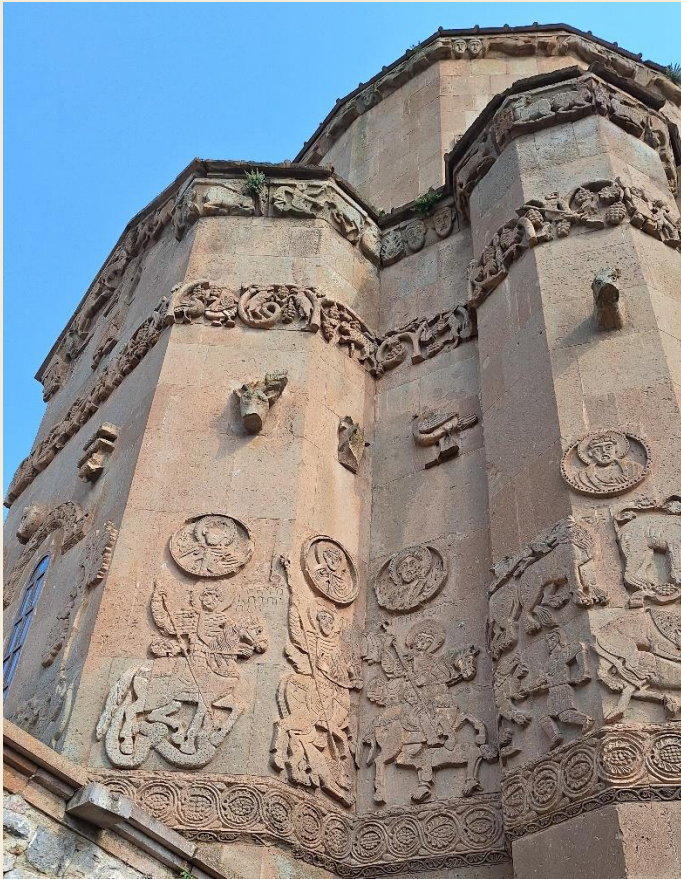
csak egyetlen természetét, az istenit ismerik el). Az ősi örmény egyház a későbbiekben több részre bomlott, amelyek közül az Örmény Katolikus Egyház a 18. században elismerte a pápa fennhatóságát.

← Az akdamari Szent Kereszt templom falfestményeit súlyosan megrongálták, a későbbi restaurálás csak keveset tudott megmenteni a teljes felületet beborító képekből.

→ A templom déli oldala. A Szent Kereszt legnagyobb értéke és egyben legszebb része a homlokzatokon körbefutó kőfaragások sora, amelyek főként bibliai jeleneteket ábrázolnak. A rombolást végrehajtó martalócok a faragott képekre célba lőttek, a sok sérülést alig tudták kijavítani 2006-ban.

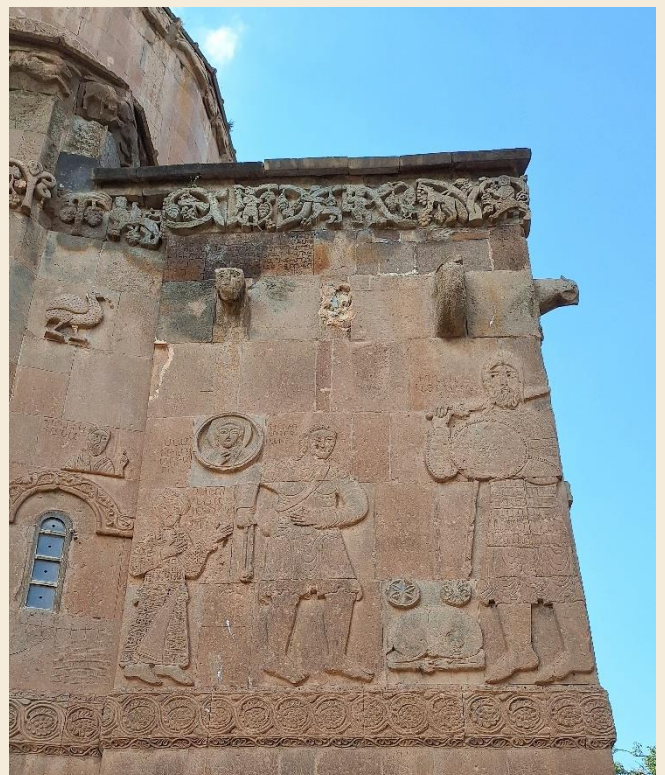

↑ Alul három bibliai lovas, felettük apostolok, még feljebb növényi és állatábrázolások. Minden részlet jelent valamit és magyarázatra szorul. ↗ Jobbra Ádám és Éva a Paradicsomban, felettük az egyik evangelista.

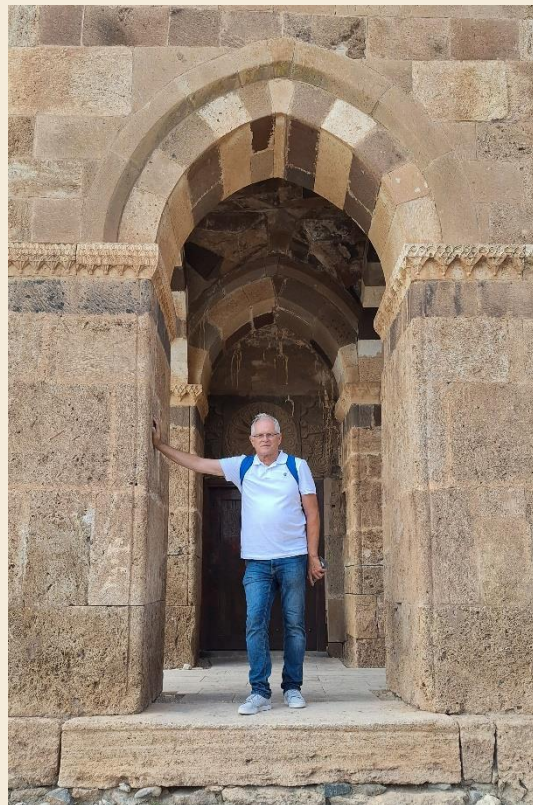

← Balra a három tűzbe vetett zsidó ifjú, jobbra Dániel próféta az oroszlános veremben.

→ Dávid éppen készül parittyájával leteríteni Góliátot

→ A Szent Kereszt déli kapuja

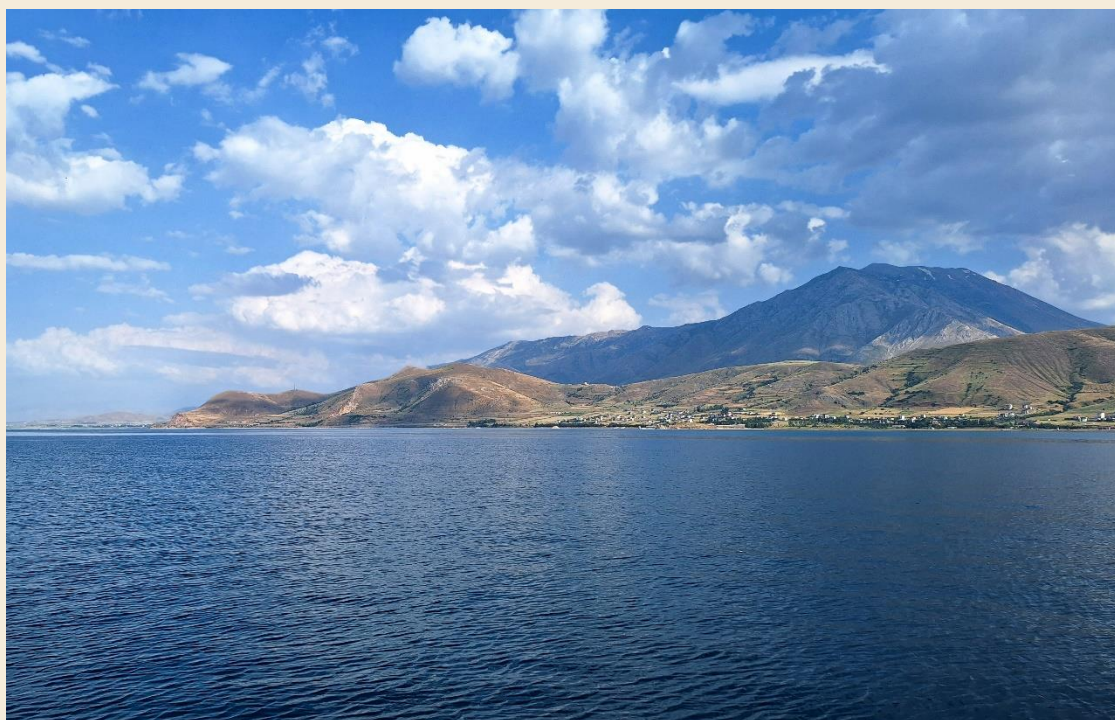

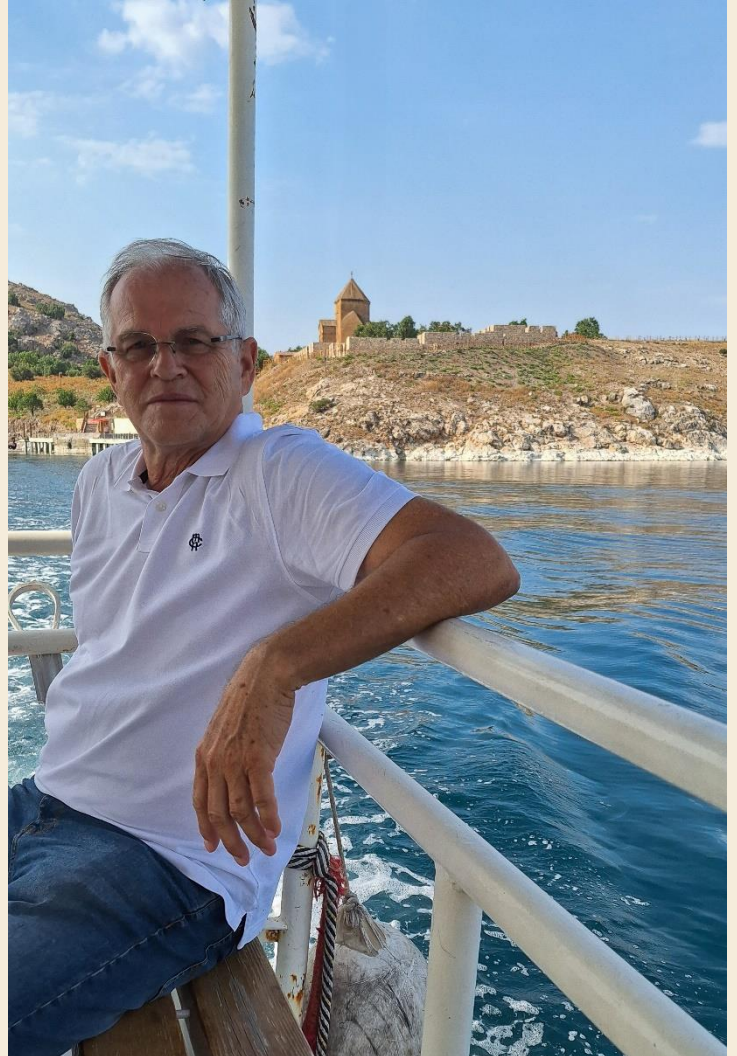
↑ Az 1915. évi pusztítás a szerzetesek temetőjét sem kímélte. Ami az összetört sírkövekből megmaradt, az most a templom mellett van kiállítva.

← Az Akdamar-sziget északi oldalán ma egy kis strand és kikötő van, de fontosabb, hogy ezen az oldalon volt az az édesvízű forrás, ami lehetővé tette az életet a sós vizű Vantóból kiemelkedő sziklán.

Kilátás az Akdamar-sziget keleti csúcsáról

← A , az északnyugat-iráni Tebriz (Tabriz) felé vezető, hadseregek által gyakran járt út mentén, a Hoşap-patak fölé emelkedő sziklán áll **Hoşap vára**. Úgy gondoltuk, hogy a jó állapotban fennmaradt 17. századi hatalmas romokat mindenképpen látnunk kell. Hát ez sikerült is meg nem is, mert 2024-ben a vár a nagyarányú felújítási munkák miatt zárva volt, de a külső részek látványa így is megérte a látogatást.

→ Hoşap várszikláján korábban is voltak erősségek. Először az Urartu királyság (Kr. e. 9-7. sz.), majd a középkori örmény Vaspurakan királyság idején épült itt erődítmény. A Van-tó környékét 1548-ban csatolták az Oszmán Birodalomhoz, de errefelé még sokáig hadak vonultak, hosszú ideig bizonytalanság uralkodott errefelé.

← Az oszmán uralkodókkal jó viszonyt ápoló kurd Mahmûdî törzs vezetője, Sarı Süleyman Bey kormányzó 1643-ban hozzáfogott a Hoşap várának nagyarányú átépítéséhez és megerősítéséhez. Ennek az építkezésnek az eredményét láthatjuk ma a várhegyen, már ha beengednek.

→ A nálunk jól ismert I. (Kanuni) Szulejmán oszmán szultán nem csak Magyarországon töltötte nyári szabadságait, de hosszú háborúba keveredett keleti szomszédjával, a Szafavida Perzsia nagy uralkodójával, Tahmásp sahhal is. Mindenesetre a váltakozó sikerű keleti hadjáratok következményeként Hoşap környéke sokáig háborús zónának számított.

← Hoşap várának falait a Magyarországot is megjárt híres utazó (talán hírszerző) Evliya Çelebi is meglátogatta 1650-ben. A perzsiai háborúkban résztvevő, ezért az oszmán szultántól jelentős kiváltságokat megszerző kurd mahmudi törzs vezetői egészen az Oszmán Birodalom 1839 és 1876 közötti nagy reformjának, a nyugathoz közeledő Tanzimat reformok kezdetéig éltek a várban. A reformok során az oszmán kormányzat felszámolta törzsi uralmat.

↓ Csak a vár északi oldalán levő hatalmas kaputoronyig sikerült eljutnunk, onnan aztán egy lépéssel sem tovább. A 4 méter vastag falakkal épített tornyot még Mahmûdî Sarî Süleyman Bey emeltette. Különlegessége a nakhcsivani

kovácsolt vasból készült súlyos kapu.

→ A várkapu fölötti díszítés fő motívuma a két, láncsal összekötött oroszlánt ábrázoló dombormű. Az alatta levő perzsa nyelvű felirat megemlíti az építő Süleyman Beyt és az építés dátumát (1052 AH).

← Hoşap várának déli oldala szinte függőleges sziklafalra épült.

↓ Kicsit lejjebb fordítva a kamerát elénk tárul a Hoşap-patak völgye és a keletre vezető régi hadi út

↓ A vár déli oldala előtt egy kiterjedt külső vár falait és tornyait figyelhetjük meg. A kb. 200 m hosszú falszakasz és tornyai kőből és vályogtéglából épültek, ezért állapotuk meglehetősen leromlott.

↑ Ez a légifotó jól mutatja Hoşap várának jelentős romjait.

→ Hoşapból Van városa felé autózva időnként zöldellő ligetekkel és öntözött földekkel találkoztunk.

→ **Van városa** nagyrészt modern település, kevés látnivalóval. Amiért mégis idejöttünk, az néhány fontos történelmi emlék. Valaha a mai, főként középkori vár helyén állt az Urartu királyság központi erőssége, Tuşpa vára. Ezen a környéken, változó kiterjedéssel helyezkedett el a Kr. e. 9-7. század között létezett Urartu királyság, amely jelentős, saját kultúrát fejlesztett ki fennállása alatt. Az

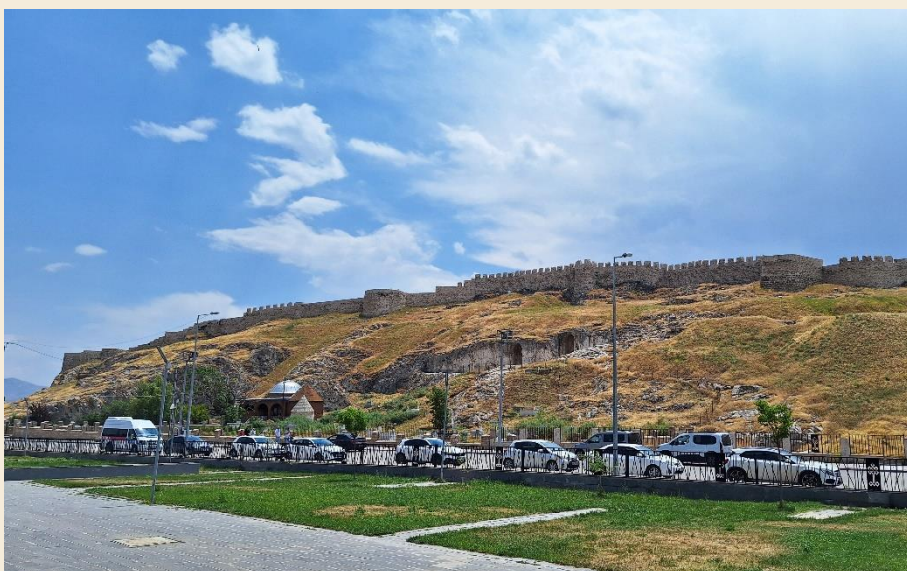

előkerült gazdag urartui leletanyag nagy része a Van Müzesiben van kiállítva és mondhatom, kevés ilyen kivételes gyűjteményt láttunk Törökországban. Nem akartam kihagyni a görögökkel is harcoló Xerxész perzsa nagykirály híres háromnyelvű feliratának megtekintését sem.

← Van 1345 m hosszan elnyúló várhegyének északi oldala. Ezen, a kevésbé meredek oldalon végig magas várfalak épültek az oszmán korban. A középkori falak között és a várhegy lábánál is több urartu-kori emléket, feliratot hoztak felszínre a 20. század eleje óta folyó régészeti kutatások. Ezek megerősítik, hogy a több népcsoport egyesítésével megalakult Urartu királyság legfontosabb vára és városa, uralkodóinak temetkezési helye itt volt. Akkoriban Tuspa néven ismerték.

↘ A várhegy északi oldalán kelet felé elnyúló oszmán kori falakat is szépen helyreállították. Az I. Sarduri alapította Urartu királyság valójában egy ütközőállam volt a korabeli nagyhatalmak határán és nem is tudott sokáig fennmaradni, összeroppant az állandó támadások súlya alatt. Területén később megjelentek a perzsák, a makedón eredetű Szeleukidák, a bizánciak és a szeldzsuk törökök is. Az eltűnt Urartu állam kevert népességéből kialakult örmény nép is többször alapított államot a Van-tó körül. Az urartuiak által épített Tuspa várát Kr. e. 714 körül rombolták le az asszírok.

A Van-tó környéke 1548-ban került véglegesen az Oszmán Birodalomhoz, de még sokáig háborús övezetnek számított a perzsa szafavida uralkodók fenyegetései miatt. Nyilván emiatt látták szükségesnek az oszmán törökök a várhegy nagyarányú megerősítését.

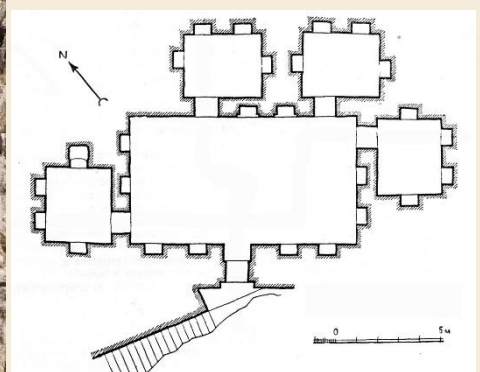
→ A kelet-nyugat irányban hosszan elnyúló, de csak kb. 100 m széles Van várhegy déli oldalát szinte függőleges, vagy nagyon meredek sziklafalak határolják, ezért ezt a részt az oszmánok nem is erősítették meg túlságosan. Ezen az oldalon messziről látszanak egyes különleges ókori emlékek, amelyeket bekarikáztam. Balról jobbra:

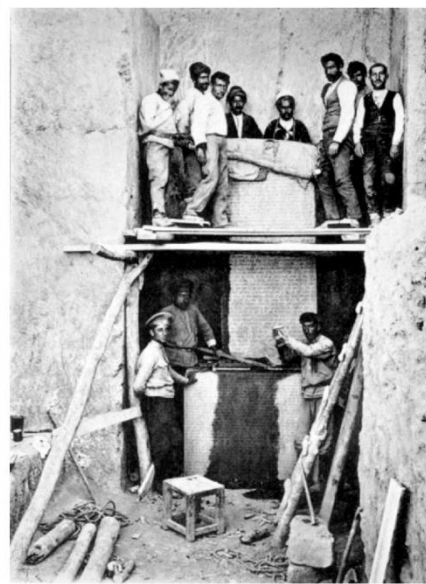
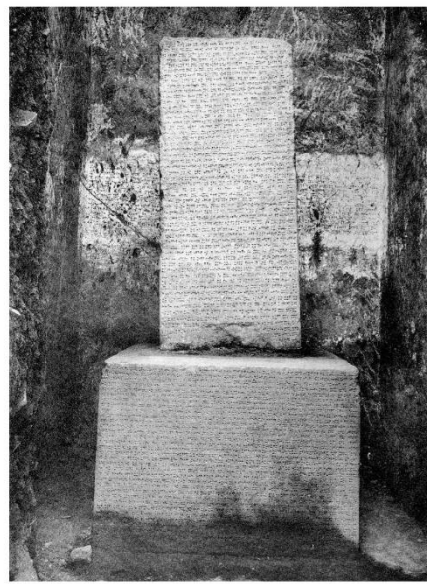
I. Xerxész (más néven I. Khsajársá) perzsa nagykirály (Kr. e. 519-465) kőbe vésett ékírásos felirata, középen és jobbra pedig az ezen az oldalon található 8 sziklasír közül a két legnagyobb bejárata. Valószínűleg ide temették Urartu királyait, de az is lehet, hogy vallási szertartásokat tartottak itt.

A keleti nagy sziklasír bejárata és alaprajza

...és belső tere. A sziklába vágott központi teremből több kisebb nyílak. A sírkamrákat Evlija Cselebi is látta 1655-ben.

Az 1878-ban elfoglalt északkeleti török területeken Kars központtal megalakított orosz oblasztyból (tartományból) kiindulva az első világháborúban az Orosz Birodalom újabb török területeket hódított meg, köztük a Van-tó vidékét is. Orosz régészek 1915-16-ban végeztek kutatásokat Van/Tuspa várában, ahol többek között urartui feliratokat és ezt a sztélét is megtalálták. A II. Sarduri (Kr. e. 764-735) király idején készült ékírásos sztélét, amely a király évkönyveit tartalmazza, az orosz régészek elszállították Vanból. (Jevgenyij Genkin felvétele)

↓ És igen, ott fent van a híres tábla!

← Xerxész valamit tudhatott a graffitikről, mert hatalmas, három nyelven írt tábláját olyan helyre vésette a sziklafalon, ahová ember nem fér hozzá. Nincs is ráfújva egyetlen focicsapat neve sem.

Az Akhaimenida Óperzsa Birodalom egyik legnagyobb uralkodója, görög nevén Xerxész, óperzsául Khsajársá uralkodása idején (Kr. e. 486-465) a birodalom az akkor ismert világ legnagyobb kiterjedésű állama volt, ahol a Föld lakosságának majdnem a fele élt. Tuspa/Van vára alatti sziklafalon az ismert tábla helyét Xerxész apja Dareiosz király faragtatta simára, de a háromnyelvű, óperzsa, elámi és akkád nyelven írt szöveget már Xerxész vésette ki. A föld felett 20 méterrel készült tábla szövege szerint az uralkodó kinyilvánítja hitét a legfőbb (és egyetlen) isten, Ahura Mazdá iránt, ily módon hitet téve Zoroaszter tanítása mellett, valamint megemlíti apját, I. Dareiosz királyt is.

↓ Van városa a várszikla déli oldala alatti sík területen terült el. A 19. század közepéig viszonylag békésen éltek itt együtt örmények, kurdok és törökök. Az örmények elűzése és az oroszok 1915-ös inváziója azonban mindent megváltoztatott.

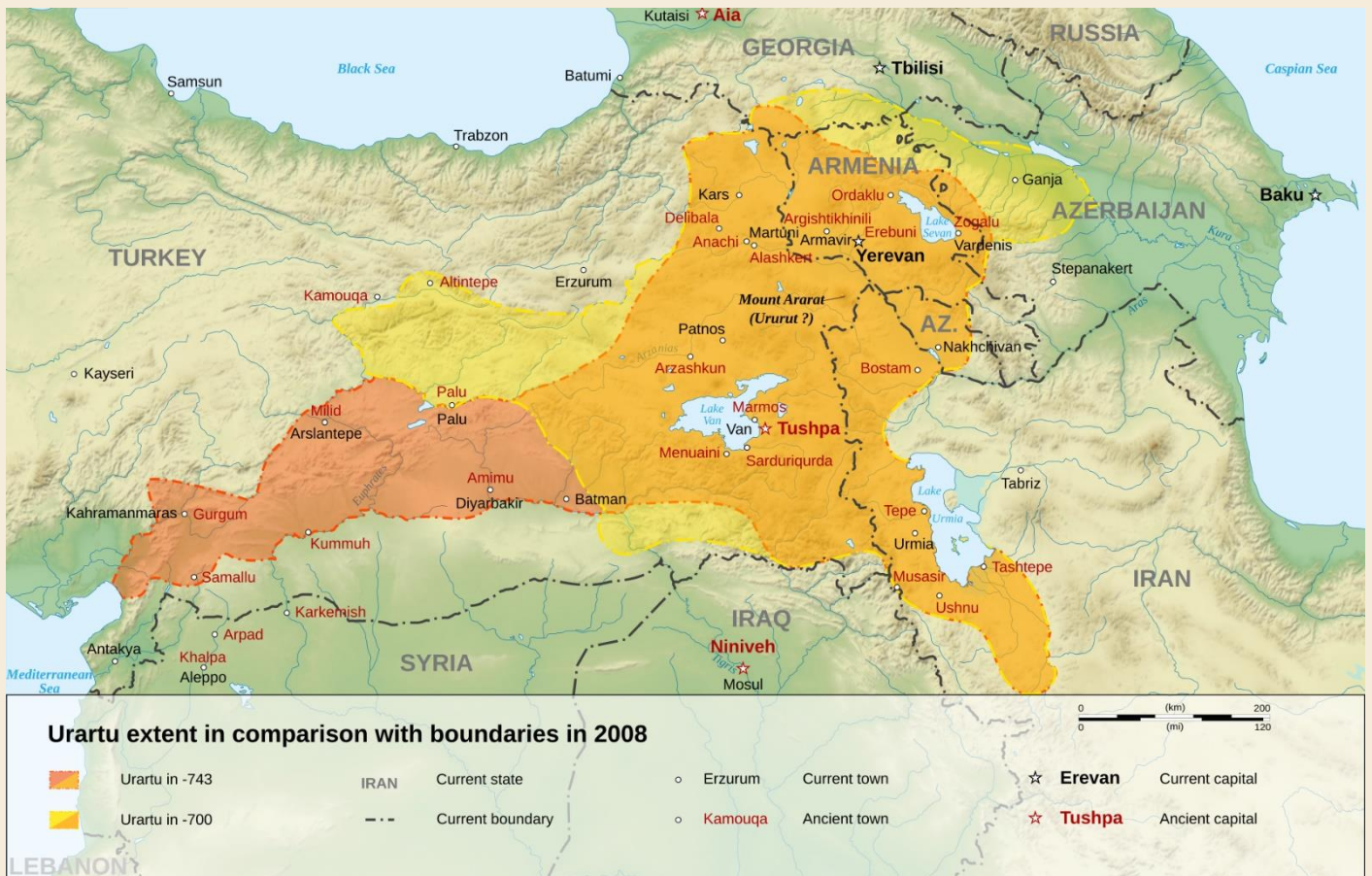

Az oszmán hadsereg 1918-ban ostrommal tudta visszafoglalni a várhegy alatti települést, aminek során az itteni épületek néhány mecset kivételével elpusztultak. A köztársasági időkben újraéledő és fejlődő város már nem ezen a halmokkal borított mezőn, az egykori település helyén épült fel. Ma az egész csak pusztaság, ahol néhány mecset és egyéb romok találhatóak.

→ A régi Van egyik jó állapotban megmaradt, ma is működő mecsetje a Hüsrev pasa komplexum (mecset, medresze, türbe, imaret/ingyenkonyha). A Mimar Szinán által emelt nevezetes mecsetet Van Beylerbeyi Köse Hüsrev pasa építtette 1567-ben. A mecset mellett levő mezőn sok kis halom rejti az egykori házak romjait.

↓ Az Urartu királyság térképe

← Ha az ember Van városába vetődik, nem hagyhatja ki a 2019-ben megnyílt **Van Múzeum (Van Müzesi)** kiállításainak megtekintését. A 10 000 m² alapterületű múzeum 23 kiállítótermének nagy részében az Urartu Királyság lenyűgöző gazdagságú emlékeit mutatják be. Ilyet még a szintén nagyon gazdag gyűjteménnyel rendelkező ankarai Anatóliai Civilizációk Múzeumában sem

láttam, legalábbis, ami az urartui kultúrát illeti. Ugyancsak különlegesek a kiállított Hakkâri sztélék is. A múzeum a várhegy északi oldala elé épült, ezért látszik az üveghomlokzaton Van várának visszatükröződése.

→ A Van Müzesi alaprajza és teremlistája jól mutatja a kiállítások témáit. A következőkben igyekszem bemutatni a gyűjtemény legszebb darabjait.

← Terrakotta edény bekarcolt díszítéssel a Karagündüz dombról (korai bronzkor, Kr. e. 3100-2600)

← Terrakotta edények és gyerekjátékok (középső bronzkor, Kr. e. 2000-1550)

↓ A Van-tótól délre eső Hakkâri város központjában 13 db kurgán sztélét találtak 1998-ban. A pusztai népek temetkezési dombjaiban felállított durva faragású kőlapok magassága 0,7 és 3 m között változik, készítésüket a Kr. e. 15-11. századok közé datálják.

← A 13 Hakkâri sztélé közül 11 baltával, törrel, lándzsával felfegyverzett harcost ábrázol, a maradék 2 pedig női figurát.

→ A Van Múzeum gyűjteményének legnagyobb része az Urartu Királyság régészeti emlékeit mutatja be több kiállítóteremben. Volt is honnan összeszedni a leleteket, amint ez a térkép is mutatja. A kis piros kockák urartui várakat, városokat, kisebb településeket jelölnek.

↓ Ayanis várát 1989-től kezdve kutatják. Az erődítés központjában egy négytoronyos szentélyt tártak fel, amelynek külső lábazati részén urartui nyelven, ékírással véstek szöveget a kőtömbökbe. A felirat szerint a kb. 10-12 m magas épületet II. Rusza király (Kr. e. kb. 680-639) építette, hadifoglyok munkájával. A kemény kőzet lábazat fölötti épületrész vályogtéglákból épült. Tudni kell, hogy a Van Múzeumban kiállított Ayanis szentély másolat, a kiásott eredeti üvegfalú épület védi a helyszínen. Egy kis rajzot mellékeltem, hogy jobban el lehessen képzelni a szentély helyét a templomban.

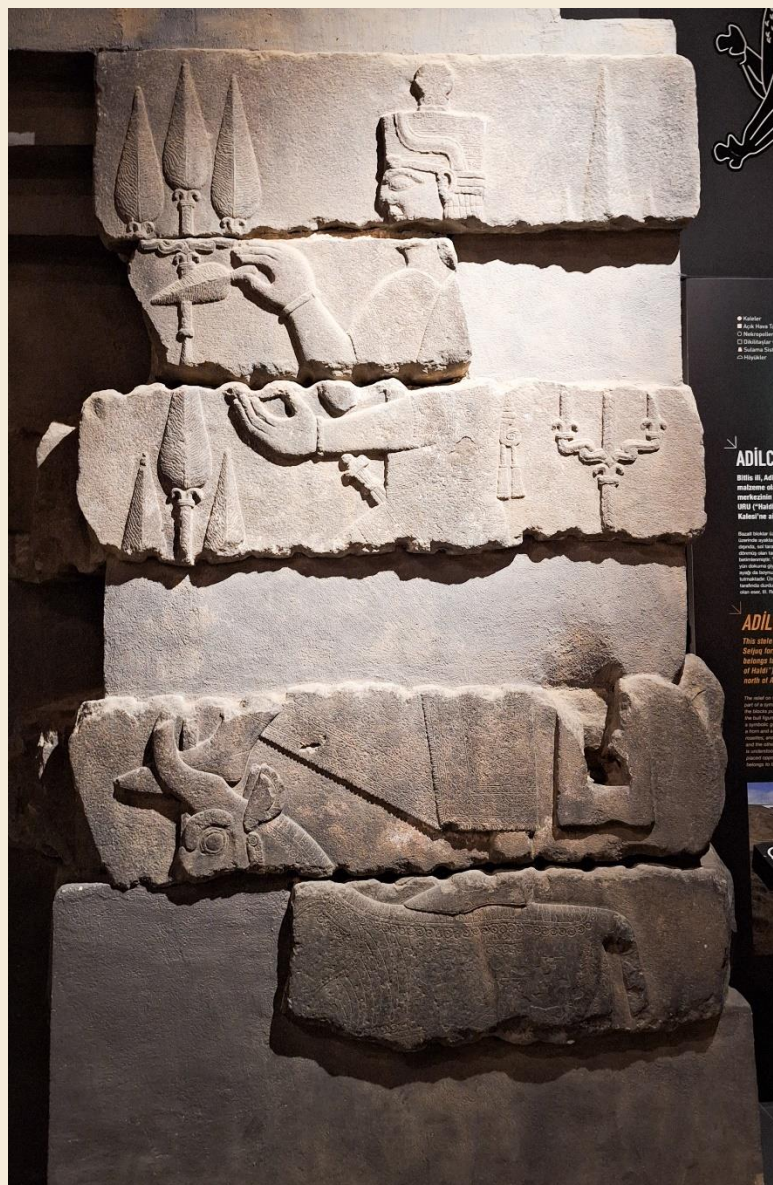
← Ayanis várhegyén állt templomot valószínűleg Khaldi/Haldi ég és hadistennek, az urartui panteon főistenének ajánlotta Rusza király, amit az is igazol, hogy a templomudvaron tömegével találták meg a Haldinak felajánlott fegyvereket.

→ Urartui harcos pajzsa és sisakja. Urartu legfőbb ellensége a hol megerősödő, hol pedig gyengülő Asszíría volt, mindenesetre fennállásának néhány száz éve alatt sok háborút kellett megvívniuk, amit a fegyverleletek sokasága is igazol. Ezeket a fegyvereket a Vantól északra, a tó partjához közel levő hegyen épült Ayanis várában találták meg.

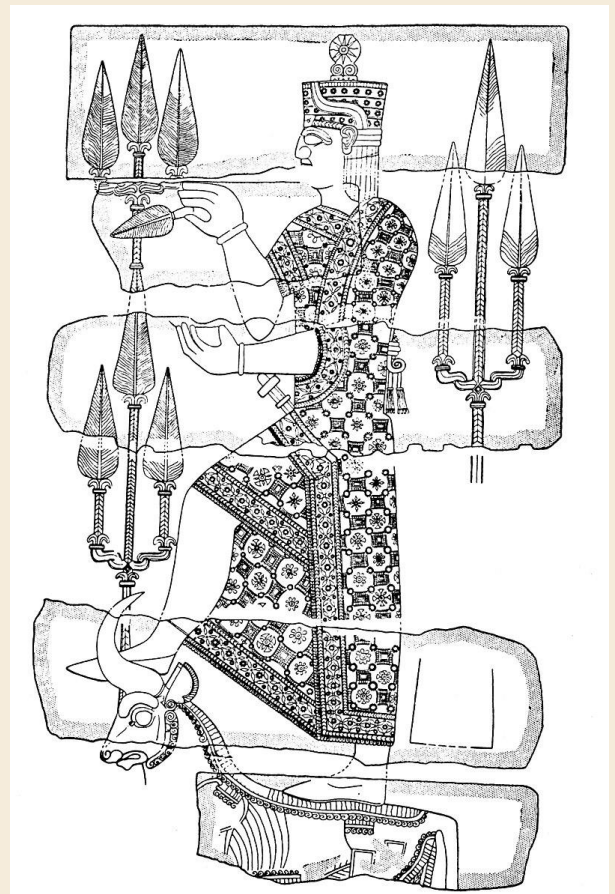

← A szentély kb. 4,6 x 4,6 méteres belső terében az andezit lábázatba állatok, növényi motívumok, istenek és démonok alakjait mélyítették, majd puha mészkőből kifaragták ezek pozitívjait és azokat befestve illesztették a kőtömbökbe.

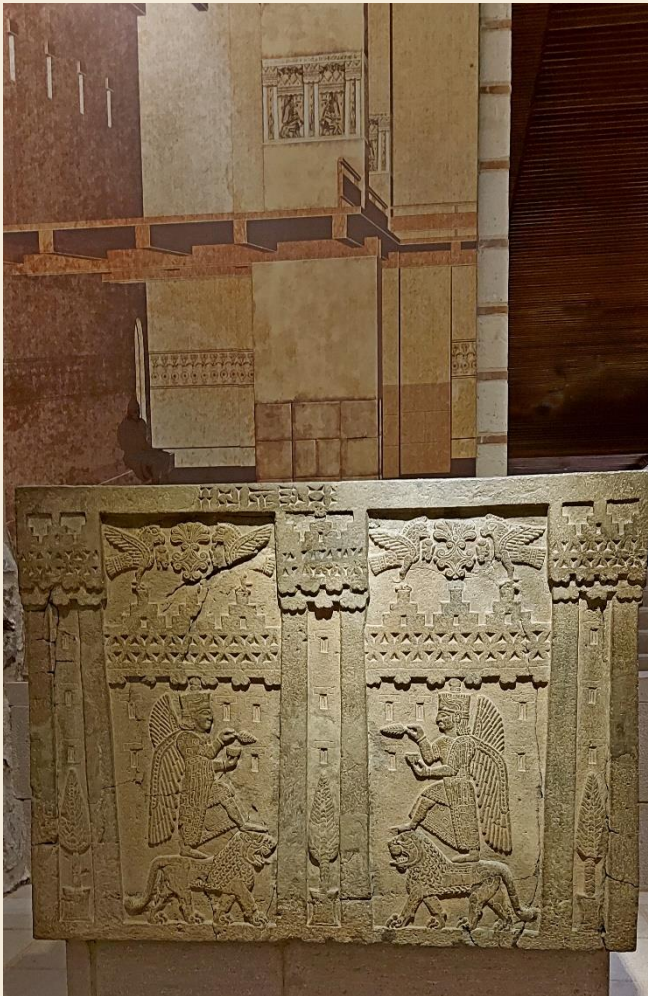
→ A szentélyben állították ki ezt a szárnyas állat- és kiméra motívumokkal borított (talán) oltárkövet is.

← Ezt a kő sztélét, amely eredetileg a Van-tó északnyugati részén épült urartui Kef várában állt, hat darabra törve, másodlagos beépítése helyén az Adilcevaz kerület szeldzsuk várában találták meg és hozták ide, a Van Múzeumba. A kőfaragvány a bikán álló Haldi istent ábrázolja. Feltehetően volt egy párja is és a két dombormű az isten templomának kapuját díszítette két oldalról. A különböző állatalakokon álló istenábrázolás megszokott volt Urartuban.

→ Kef várának feltárása 1964-ben kezdődött, aminek során 9 faragott bazalttömb került elő a föld alól. Úgy vélik, hogy a kőtömbök egy kétszintes épület vályogoszlopainak magasabb szintjéről zuhantak le megtalálási helyükre. A kőtömbök minden oldalának a faragványa ugyanolyan. Alul Teisheba szárnyas viharisten áll egy oroslán hátán, felette ragadozómadarak a zsákmányul ejtett nyulakkal. A felső sorban II. Rusza király ékirásos felirata, amelyben Sivini napisten bosszújával fenyegeti azt, aki elmozdítja a köveket

← Ezt az eredeti, Kef-ből származó darabot még Ankarában, az Anatóliai Civilizációk Múzeumában fényképeztem. A háttérben levő rajz mutatja a faragott kőhasábok épületen belüli feltételezett pozícióját

← Íme a négy vályogoszlopba illesztett faragott kőköcka másolata a Van Müzesiben.

← Urartuban elterjedt volt a széles bronz övek viselése, ez a tárló teljes öveket és töredékeket is bemutat.

↓ A harcias urartuiak fő harceszköze a harci szekér volt, amely a hettitákhoz hasonlóan három harcost vitt magával. Egy ilyennek az életnagyságú makettja van kiállítva a Van Müzesi egyik termében. A Vanhoz közeli Anzaf várában,

Haldi isten templomában találták meg azt a különlegesen szép bronz pajzsot 1995-ben, amelynek felnagyított részlete látható a hátsó falon. A pajzs az urartui panteon 12 istene vonul mitikus állatok hátán, mindegyikük kezében tartja attribútumát. A kutatók szerint az ilyen díszes pajzsok inkább templomi felajánlási tárgyak és nem valódi harci eszközök voltak.

→ Urartui íjászok fegyverének maradványai különböző lelőhelyekről. Bronz tegezok és nyílhegyek sokasága került elő.

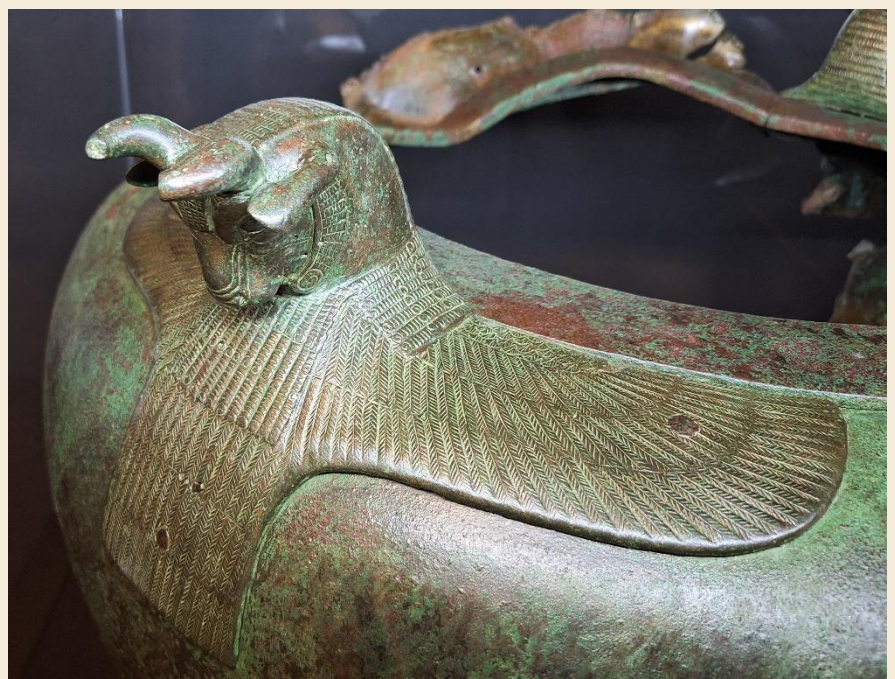

→ Urartui paloták bútorainak fém részei, bronz bútorlábak, díszítőelemek. Szóval vasalatok, vagy inkább „bronzolatok”.

← Az urartui kultúra nevezetes tárgyai a bronzból készült üstök. Láttunk hasonlókat Ankarában is, de ez itt egy különlegesen szép darab. Üvegdobozban őrzik, azért tükröződik ilyen szörnyen.

→ A bronzüst egyik gondosan kidolgozott, szárnyas bikát ábrázoló füle.

→ Ezek a kerámia tárgyak az Óperzsa Akhemenida Birodalom idejében készültek (Kr. e. 550-330).

← Ez már az iszlám kultúrával foglalkozó terem részlete. Az előtérben a van-i Hüsrev pasa mecset makettja.

↓ Ez a geometrikus mintákkal, gesztenyefából faragott kapu az oszmán korban készült az Akdamar szigetén álló Szent Kereszt örmény templom számára.

↓ Végül két gyönyörű kilim, amelyeket a Van-tó környékén szőttek a 20. században.

Az Urartu Királyság fennállása idején (Kr. e. 9-7. század) a Van-tó környezetében több vár és szentély épült. Ezek közül az egyik legjobban megkutatott a tó keleti partja fölé emelkedő sziklás dombon levő **Ayanis vára**. Itt a régészeti kutatás 1989 és 2012 között történt, aminek eredményeképpen leletek sokasága és egy egészen különleges szentélyépület került elő.

→ **Ayanis vára** ugyan körbe van kerítve, de a kapuja nyitva van. Személyzet, belépődíj nincsen, viszont a szentélyt védő üvegfalú épület zárva van. Kárpótlásként a várdomb tetejéről csodás kilátás nyílik a Van-tó felé.

← **Ayanis vára** 1866 m tengerszint feletti magasságban épült meg, alapterülete 100 x 400 m. A képen látható falszerkezet jellegzetes urartui konstrukció. A domború felületű andezit kőblokkokat az alapkőzetbe mélyített vájatba elterített kőzúzalékra építették, majd kb. 1,5 m magasság után napon szárított vályogtéglával folytatták az építkezést. Ez a falrendszer kellően rugalmas volt ahhoz, hogy kisebb földrengéseket elviseljen.

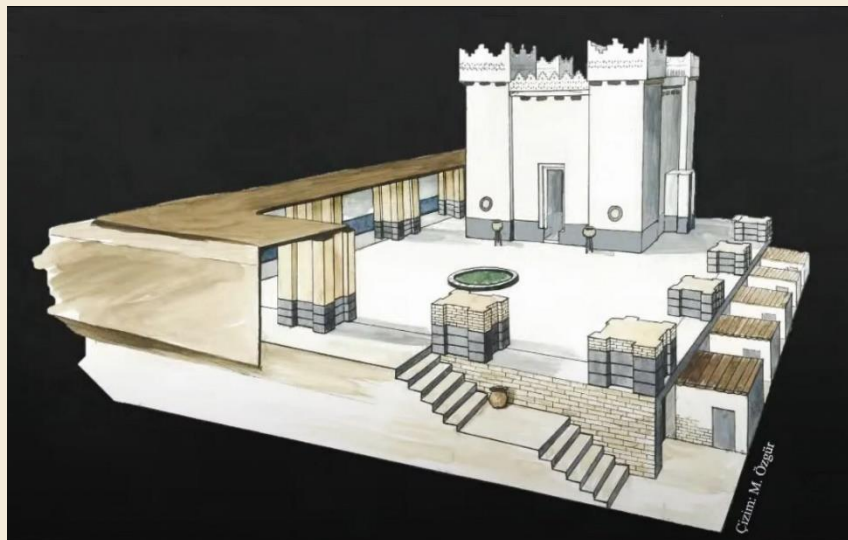

↑ A domb tetején volt a templomkerület, a modern tetővel védett részen a nevezetes Haldi szentély, míg a fennsík körüli alacsonyabb részeken épültek meg a hatalmas kő-vályog várfalak és a tornyok sokasága. A falakon belül raktárházak sorát találták meg. A várdomb lejtőjére, a falakon kívüli területre települt a polgárváros, ahonnan hétköznapi használati tárgyak kerültek elő. Kelet-Anatóliában ez az első megkutatott urartui lakossági település.

↑ Ayanis templomkerülete. Jobbra a befedett Haldi szentély, középen az udvar tetőzetét alátámasztó oszlopok megmaradt része. Itt, a templomudvaron találták meg a legtöbb, Haldi hadistennek felajánlott bronz fegyvert, amelyek ma a Van Múzeumban tekinthetőek meg.

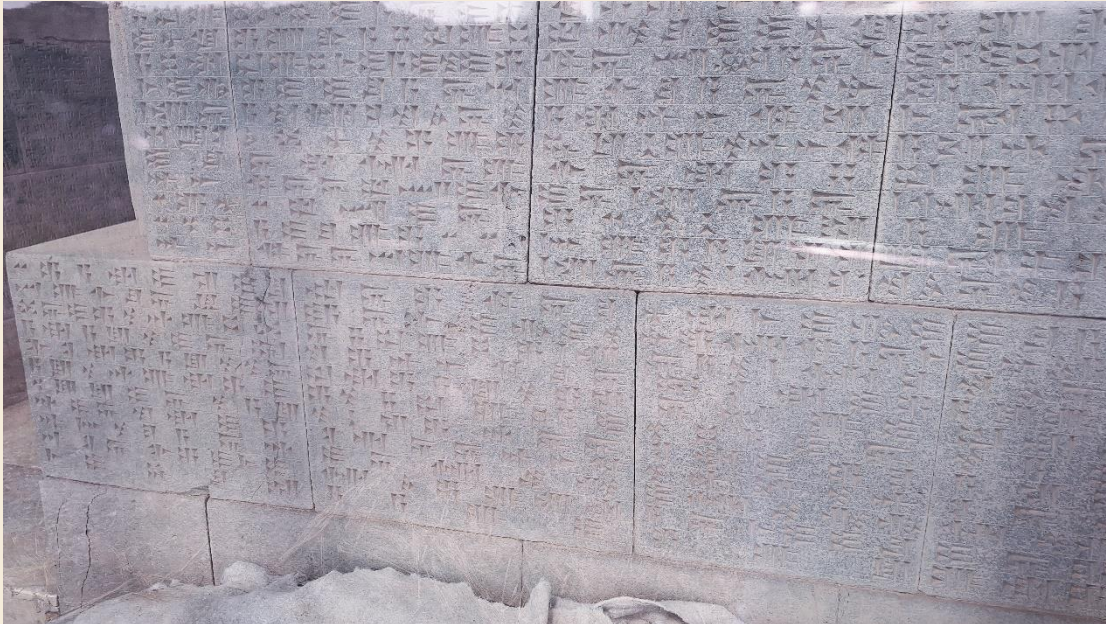
→ Hogy jobban el lehessen képzelni Haldi isten anyanisi templomát és szentélyét, itt egy rekonstrukciós elképzelés.

← A 12,5 x 13 méter alapterületű szentélyt ezzel a védőépülettel óvják a további károsodástól.

→ Az ismert andezit-vályog technikával készült szentély kő lábazata kívül-belül gazdagon díszített, feliratozott. A 4,6 x 4,6 méteres szentély padlóját csiszolt kőlapokkal borították. A keskeny bejáratnál szemben egy kisebb pódium, talán valamiféle oltárkő áll, rajta fantasztikus állatok bekarcolt rajzaival. Ez is a Van múzeumban van kiállítva.

← A Haldi szentély külső oldalán és bejáratí folyosóján kiváló állapotban maradtak fenn Urartu leghosszabb ékírásos feliratai.

→ A Haldi szentély belső lábazati falait a kőzetbe mélyített minták sorával díszítették. A kifaragott mélyedésekbe helyezték el a festett-faragott mészkőből készült fantasztikus állatfigurákat, növényi és geometrikus mintákat. Tiszta puzzle...

A templomudvaron is szertartásokat tarthattak a féltetővel fedett árkádok részek közrefogta középső területen.

→ A vár megtekintése után leautóztunk az Ayanis Plajira, vagyis a plázsra a tó partján. Ez nem más, mint a képen látható keskeny, kavicsos partmenti sáv. Errefelé nincsen semmilyen szolgáltatás kiépítve, de így is népszerű a hely. A kevés látogató autóval érkezik, a családok sütögetnek, néhányan pedig fürdenek is.

← A Van-tó vize júliusban is hűvös, de nem hideg, fürdésre, úszásra kiválóan alkalmas. A víz nagyon tiszta, áttetsző, sós és egy kissé kesernyés ízű. Nem is hagytunk ki egy délutáni úszkálást.

↓ A Van-tó környékén még számos további látnivaló van, de sajnos mi nem időzhettünk itt tovább, útnak indultunk északkelet felé.

← Doğubayazıt városába igyekeztünk, de tettünk egy kitérőt, hogy megnézzük a **Muradiye vízeséseket**. A Yaniktar folyó vízesése a környék legnevezetesebb látnivalója. A fizető parkoló közelében vannak ajándék-boltok, WC-k, teázók és büfék. A környék még rendezésre szorul, de a látvány megér egy kis időzést a folyó partján.

↓ A folyó felett az Asma nevű gyaloghídon lehet átkelni a vízesés felső részéhez

← A Van-tó felé tartó Yaniktar folyó mellé lejjebb épült Muradiye város, amely nevét a Bagdadot 1638-ban a perzsáktól visszafoglaló IV. Murád szultánról kapta. Ez a név szállt tovább a vízesések megnevezésére. Muradiye várost valaha főként örmények lakták, de az örmény népirtás után mára legnagyobb részt kurdok élnek itt. Mindenesetre még áll a város közelében a Szent István örmény templom romja.

→ A vízesések közelében kilátóteraszokat, éttermet és lent a parton egy kis teázót építettek.

→ A Muradiye vízesés egyik ágához rohanó Yaniktar. Innen is szép a kilátás, de a 18 méter magas vízeséseket legjobban az alájuk épült túlparti teázó teraszáról lehet megfigyelni.

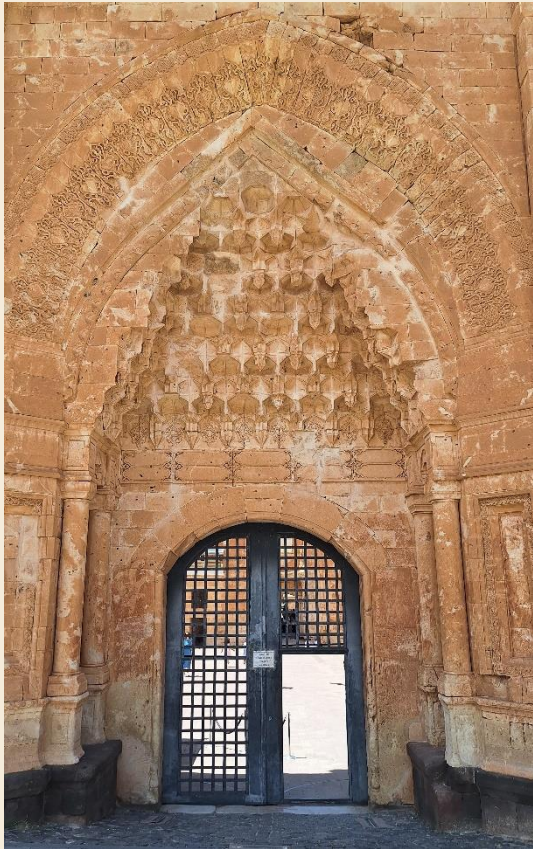

← A hegyek lábánál fekvő **Doğubayazıt városát** hosszú történelme folyamán több néven ismerték. Urartui előzmények után utódaik, az örmények fontos városa lett Daruynk néven, majd a kurdok kerültek itt többségbe, akik Kurdavaként, vagy Bazîd néven ismerték. Később az egykori vára közelében épült települést az egyik szeldzsuk, vagy türk

hadúr után Beyazitnak nevezték, majd a 20. században, a város pusztulása után, a képen látható közeli síkságra épült új város neve Doğubayazıt (Kelet-Beyazit) lett. A mai városban kevés látnivaló akad, mégis sok errefelé a turista. Ennek egyik oka a közeli Ararát-hegy vonzereje, de mi a másik?

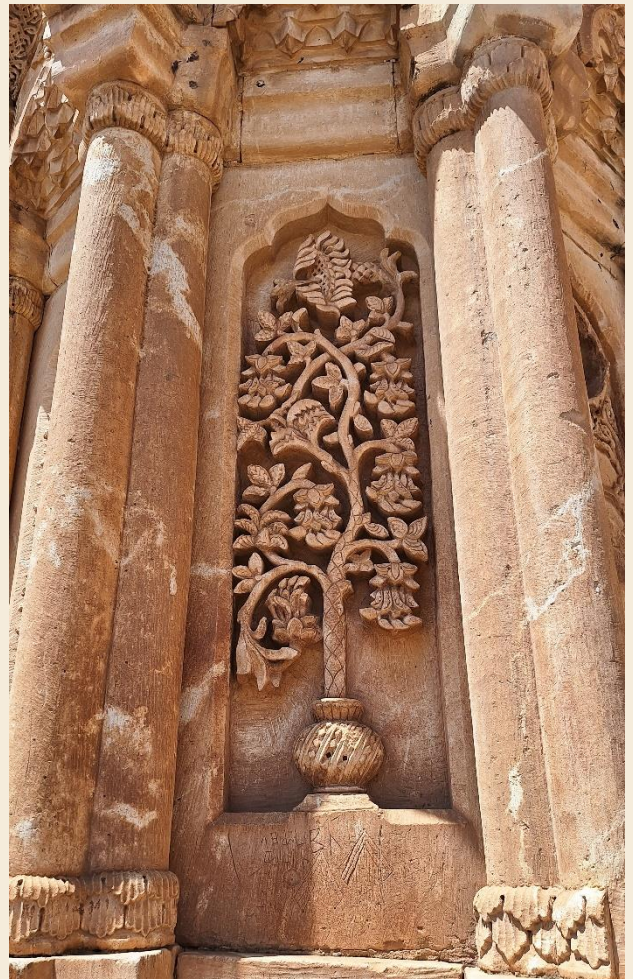
↑ Errefelé a legfőbb épített látnivaló a várostól délkeletre, az egykori vár szomszédságában álló **Ishak Pasha palota**. A keleti oszmán építészet európai hatásoktól sem mentes csodás emlékét a kurd származású Mahmud pasa és rokona Ishak pasa építette a 18. század második felében. A palota nagyrészt túlélte az oszmán-perzsa háborút (1823), az orosz támadást (1878), a török függetlenségi háborút (1923) és a kurd Ararát felkelés harcait (1930). Ami az épületekből megmaradt, azt gondosan helyreállították és mára sok látogatót vonzó nevezetesség lett.

↑ A palota épületrészei két fő udvar köré rendeződtek. Ez itt az első udvar a kaputoronnyal és a mellette levő kúttal. Ebből az udvorból nyíltak a palotaőrség helyiségei, a fogda cellái, az istállók és a kocsiszín.

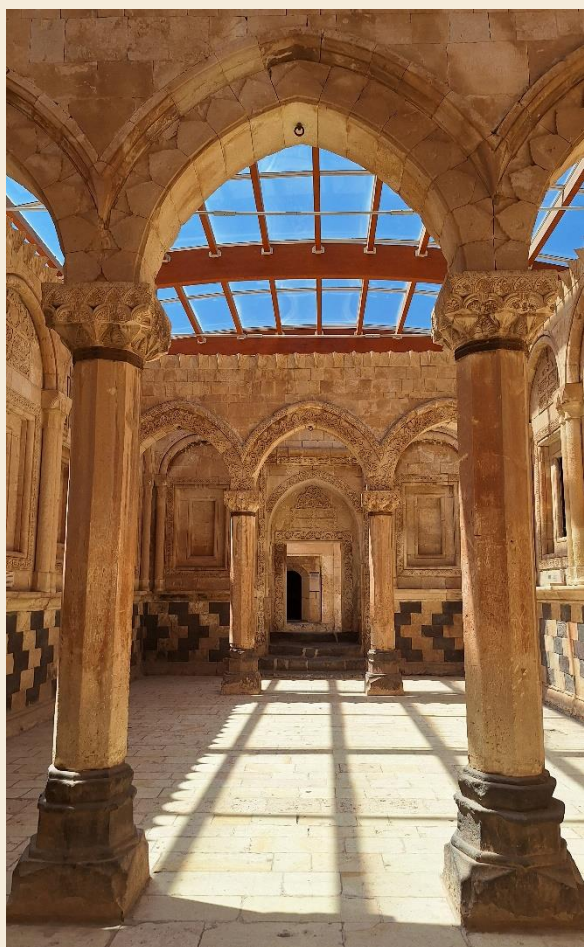
← A palota főbejáratának díszes kapuja

↓ A második udvaron áll ez a kőcsipkével díszített síremlék, amelyről nem tudni, hogy kinek a nyughelye. Ebből az udvorból nyílik a fogadóterem, a mecset, a raktárak és a könyvtár. Az 1799/1800-ban készült türbe egyik díszítő kőfaragása.

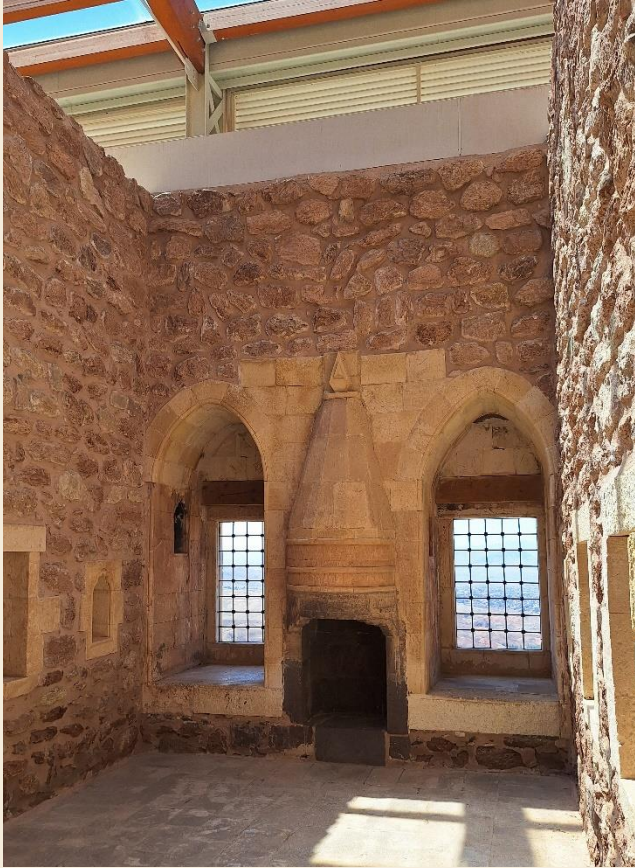
← A második udvarból ez a kapu vezet át a palota magánszféréjába. A kapu mögött található a hárem, a fürdő, a konyha és az ünnepek termének helyiségei. A kapu két oldalán életfa motívumok vannak kifaragva, amelyek a kapunyílás alsó részén levő kőoroszlánok farkából kiindulva burjánzanak fel különböző növényi motívumokkal. A kapu béléteben két, egymással szembe néző ciprust faragtak ki a korabeli művészek. → Az első és a második udvar közötti kapu egyik alsó oroszlánja

← Az Ishak pasa palota díszterme a hárem közelében. Ezt a termet általában családi ünnepek, összejövetelek céljaira használták. A pasa hivatalos tárgyalásait a második udvarból megközelíthető fogadóteremben, a dívánban tartotta.

→ A díszterem egyik oldalsó ablaka. Az ablaknyílás fölél faragott felirat szövege a Mindenhatóhoz könyörög a tulajdonos megsegítéséért és azért, hogy mindenki boldog legyen, aki ebbe a terembe lép. Még további öt, áldást kívánó felirat van a falakon.

A hárem egyik, kandallóval fűtött szobája. Bár itt kandallót használtak, a palota több részében légfűtéses központi fűtés működött, amire szükség is volt, hiszen errefelé komoly hidegek vannak télen.

→ Ez a palota egyetlen, eredeti formájában megmaradt WC helyisége a hárem közelében található. Lefolyó vezetéke a palotában kiépített csatornarendszerhez csatlakozik.

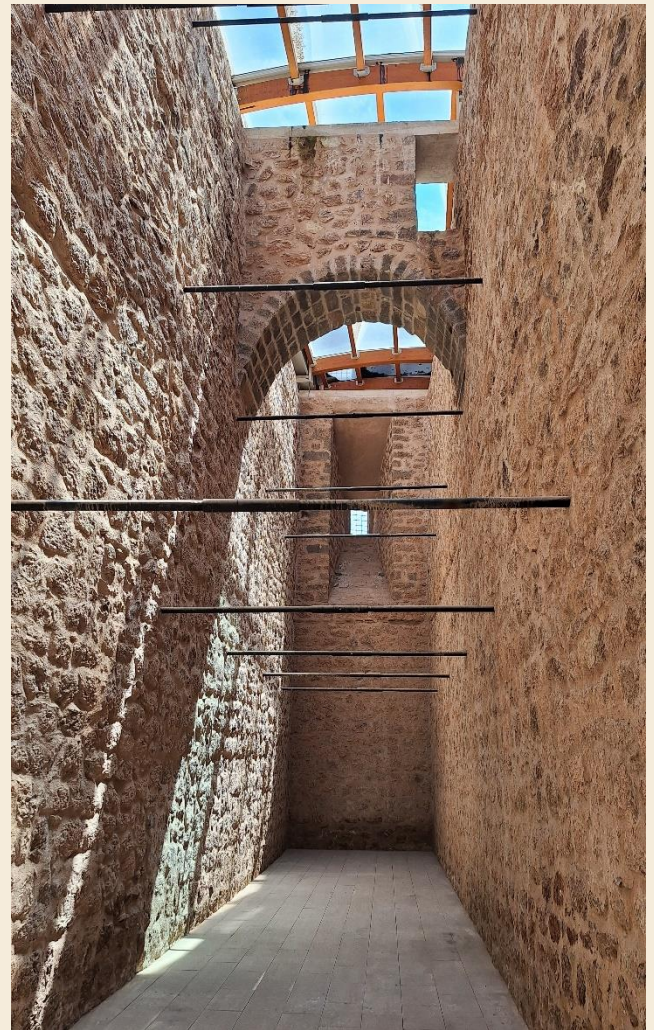
← A palota konyhája a déli, magán palotarészben épül meg, a fürdő és a kazánház közelében. Itt is két áldást kérő feliratot véstek a falakra.

→ A második udvar Selamlik kapujában álldogálok. Innen lehet bejutni a mecset, a fogadóterem és a könyvtár felé.

← A Selamlik kapu két oldalára faragtak két szembe néző, vázából kihajtó fát, rajtuk eperrel, vagy szőlőfürtökkel.

→ A második udvar déli oldalán húzódnak az ilyen és hasonló hatalmas raktárhelyiségek.

← A második udvar északi oldala. Balra az ismeretlen síremléke (türbe), mögötte a mecset, közepén a Selamlik (talán: üdvözlő) kapu.

↑ Az Ishak Pasha palota fölé egy kis domb emelkedik keletről, ahol étterem várja a látogatót. Ennek teraszáról nyílt elénk ez a remek panoráma.

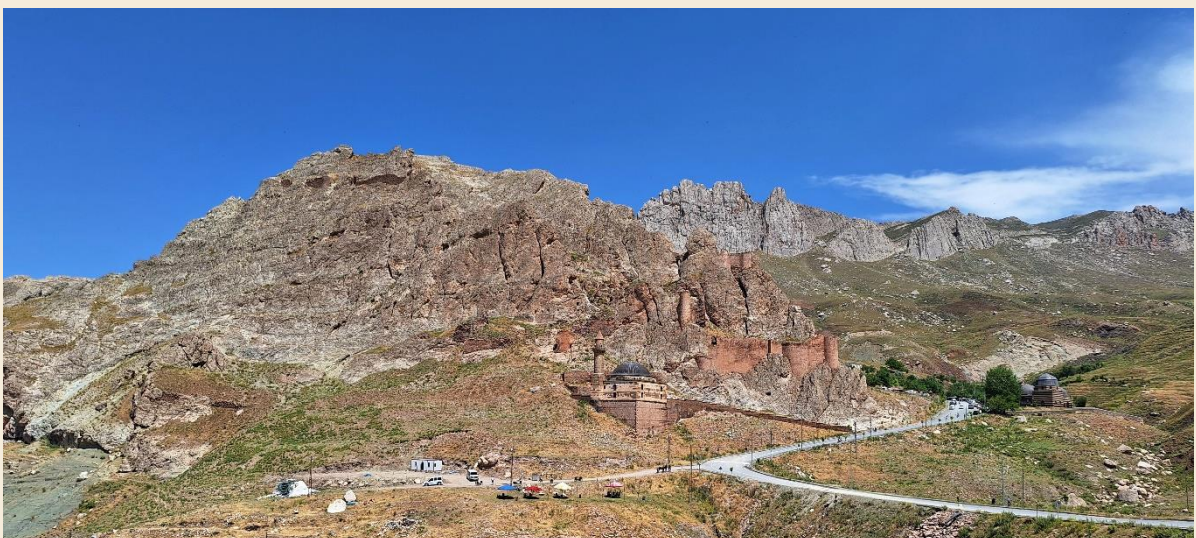
→ Az Ishak Pasha palota dombjától kissé északkeletre közelíthető meg a meredek sziklacsoportha épült Doğubayazıt régi várának romja. Ennek felvezető útjáról néztünk vissza a palota felé. A kép jobb szélén a várszikla lábához 1514 után épült Eski Bayezid mecset egy része látszik.

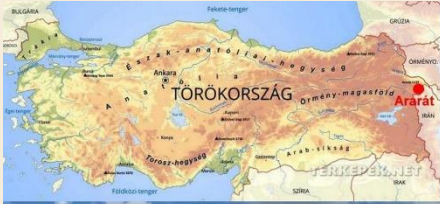

← Az oszmán hódítást (1514) követően épült mecset, jobbra fent pedig az urartui előzményekkel bíró, de még az oszmánok által is használt vár romja.

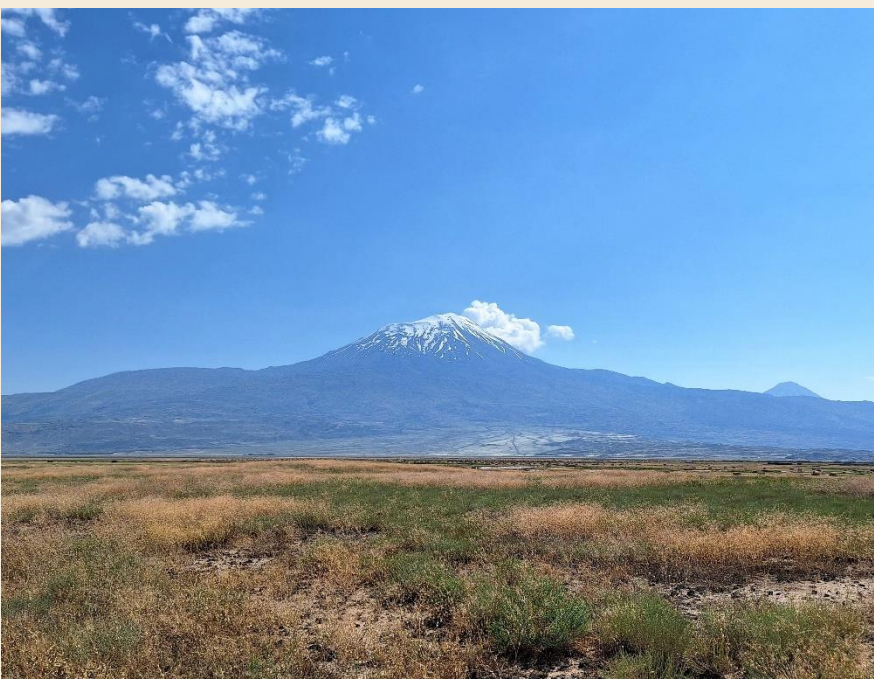
↙ Doğubayazıt várát a szeldzsukok, majd I. Szelim szultán oszmán katonái is átépítették.

A kettős csúcsú **Ararát** felhőbe burkolózva emelkedik a Dogubayazitot átszelő Ağrı Doğubeyazit Yolu út fölé. Errefelé vannak ugyan kisebb szállodák, amelyek közül szerencsésen kifogtuk a Butik Ertur Hotel (a jobb sarokban), ahol tisztességes vacsorát és reggelit kaptunk. Az Ararát még ma is katonai területnek számít, rajta katonák őrzéskorban. A hegyen nincsenek egyénileg járható jelzett turistautak, de előre bejelentett, szervezett csoportos túrán részt lehet venni. Ezeknek a csoportos hegymászó túráknak az egyik kiindulópontja a Butik Ertur Hotel. Amikor ott tartózkodtunk, legalább három csoport készült a több napig tartó csúcsmászásra.

Az 5137 méter magas Ararát (Ağrı Dağı) Törökország legmagasabb hegycsúcsa, amit természetesen Atatürkkről neveztek el. A hegy nyugati oldala mentén jó hosszan körbe lehet autózni. Az ember szemét szinte vonzza a fenséges megjelenésű, nyáron is hóborította vulkanikus csúcs.

← Az Ararát környéke ősidők óta lakott vidék, amelynek lakossága a történelem folyamán többször kicserélődött. Így aztán a hegy neve is többször változott az évezredek alatt. Urartui feliratok szerint Erikua, vagy Erekuahi néven nevezték, a héber biblia mássalhangzó írása r-r-t névvel hivatkozik a bércre. Az örmények Masis, a perzsák Kuh-i Nuh, az arabok Cebelu'l Haris, a török népek Ağri Daği néven ismerik.

→ A kép Doğubayazıt külvárosának egyik mellékutcájában készült. Az Ararát vulkanikus és szeizmikus mozgásainak következtében a hegyen többször történtek nagyarányú földcsuszamlások. Az egyik ilyen következtében a Nagy-Ararát déli lejtőjén a felszínre került egy hatalmas, hajó formájú képződmény, amelyről először 1959-ben adott hírt a Life magazin. A Telçeker csuszamlás által láthatóvá vált hajóalak azóta is vizsgálatok és viták tárgya. Sokan tartják Noé bárkája maradványainak, mások igyekeznek természettudományos magyarázatot találni a jelenségre.

Gültepe falu temetőjének közelében
fotóztam

